

Handboek

Ontwerp uw eigen erf

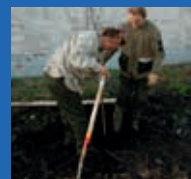
Maak van uw erf
het visitekaartje van
de gemeente Waterland

Kenmerken
van de erven in
Waterland

Voorschriften
voor bouwen
op het erf

Aan de slag
met uw
ontwerp

Handboek 'Ontwerp uw eigen erf'

Inhoudsopgave

1

Help mee om **Waterland** mooi te houden!

4

2

Streekeigen erven in Waterland

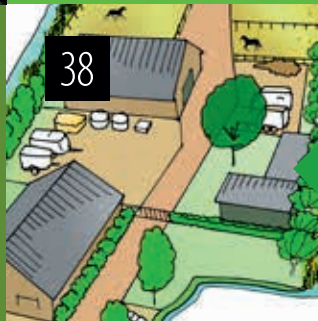
8

18

3

Ontwikkel uw erf tot **visitekaartje** van Waterland

38

4

Ontwerp uw **eigen erf**

5

Aanleg en onderhoud van uw streekeigen **erfbepanting**

48

61

Wilt u **meer weten?**

64

Handige adressen

1 Help mee om Waterland mooi te houden!

Bent u eigenaar van een (boeren)erf in het buitengebied van de gemeente Waterland? En vindt u behoud van uw streek belangrijk? Wilt u mensen laten meegenieten van uw erf? Met dit handboek herkent u de bijzondere elementen op uw eigen erf. U krijgt praktische tips om uw erf nog mooier en waardevoller te maken. Zijn bomenrijen of hakhoutbosjes karakteristiek voor uw erf? Hoe zit het met de natuur op uw erf? Broeden er vogels in de hagen en verblijven er vleermuizen in de bomenrij? En hoe kunt u bouwen op uw erf zonder verlies van kwaliteit? Leer hoe bijzonder uw eigen erf is. Stap voor stap maakt u zelf een ontwerpplan voor uw erf. Als gemeente willen wij samen met u de kwaliteit van het prachtige buitengebied bewaren. Dat vinden wij belangrijk, want uw erf draagt voor een belangrijk deel bij aan de uitstraling van de streek. Mogelijk ligt uw erf ook in het 'Nationaal Landschap Laag Holland' (zie kader pagina 6).

Het Nationaal Landschap Laag Holland wordt onder andere zeer gewaardeerd om de grote openheid van het landschap.

De erven in Laag Holland

In het open landschap van Laag Holland zijn boerenerven markante elementen. Dit landschap met zijn strandwallen, droogmakerijen en voormalige veenontginningen heeft een grote invloed gehad op de opbouw en vormgeving van de erven. Erven kennen een traditionele indeling. Bebouwing en beplanting van het erf hadden vanouds een praktische functie. Daarbij hield men vast aan de gewoonten van de streek. Zo kregen de erven het streekeigen karakter dat we nu zo mooi vinden. Voorbeelden zijn het tuinderserf op de strandwallen, het Beemster erf en het veenweide erf. Elementen van het erf zoals kapbergen (hooibergen met een kap), leibomen en het houtsnijwerk ('lofwerk') aan de goten van de stolp vertellen het verhaal van hun streek. Als bij nieuwe ontwikkelingen op erven deze kwaliteiten verloren gaan, dan gaat een deel van het verhaal van onze geschiedenis verloren. Het gaat ons allen aan wanneer authentieke historische elementen verdwijnen.

U kunt bijdragen aan het in stand houden van de identiteit van uw streek. Dit handboek geeft u praktische tips en ideeën ter verbetering van de kwaliteit van uw erf. Met het stappenplan in dit boek ontdekt u stap voor stap welke gemeentelijke regels er gelden bij veranderingen op erven. Heel eenvoudig verwerkt u vervolgens tips en ideeën met uw eventuele bouwplannen in een ontwerp voor uw eigen erf.

Kenmerken van karakteristieke erven

Erven zijn opgebouwd uit diverse onderdelen, die per streek of landschapstype kunnen verschillen. Het streekeigen karakter ontstaat door de samenhang tussen de onderdelen; de structuur van het erf. Welke onderdelen de structuur van het erf bepalen, staat op de volgende pagina beschreven.

Een erf in Laag Holland. Het ensemble van erf met woning, bijgebouwen en groene randen vormt een eenheid. De randbeplanting verbindt het erf op natuurlijke wijze met het landschap.

De vorm en afmeting van het erf

De vorm en de afmeting van het erf hangen nauw samen met het omringende landschap. Is het landschap ingedeeld (verkaveld) in onregelmatige blokken, dan is de vorm van het erf ook vaak onregelmatig blokvormig, zoals aan de binnenduinrand. Is de verkaveling regelmatig langwerpig, dan is de vorm van het erf in dit landschap regelmatig langwerpig, zoals te zien in de veengebieden. Ook de plek van het erf op de kavel verschilt per gebied.

Begrenzing van het erf

Afhankelijk van de streek wordt het authentieke erf begrensd door een sloot, duinrel, greppel of andere watergang. Soms bestaat de erfgrans uit beplanting, zoals een haag of bomenrij of een hekwerk.

Traditionele indeling van het erf

Van oudsher bestaat er op het boerenerf een traditionele erfindeling in het voor- en achtererf. De woning staat voor op het erf met daaromheen het voorerf. De achterkant van het erf is het bedrijfsgebouwe. Tussen de verschillende streken in Laag Holland bestaan kleine verschillen in erfindeling. Woonerven bestaan over het algemeen ook uit een voorerf en een achtererf.

Doorzicht over het erf(pad)

Het doorzicht over het erf is vaak gekoppeld aan het erfpad, dat doorgaans beplant is met laanbomen. In sommige streken ontbreekt het doorzicht over het erf of erfpad.

De randen van het erf

Aan de binnenkant van het erf, langs de erfbegrenzing, liggen de erfranden. Afhankelijk van de streek zijn de erfranden beplant met bomenrijen, hakhoutbosjes of hagen.

Gebouwen op het erf

Algemeen in Laag Holland is de Noord-Hollandse normaalstolp. Per streek of zelfs dorp komen variaties op dit boerderijtype voor. Er bestaan sobere en luxere uitvoeringen van de stolp. Op het erf liggen hoofd- en bijgebouwen evenwijdig aan de verkaveling.

Streekeigen beplanting op het erf

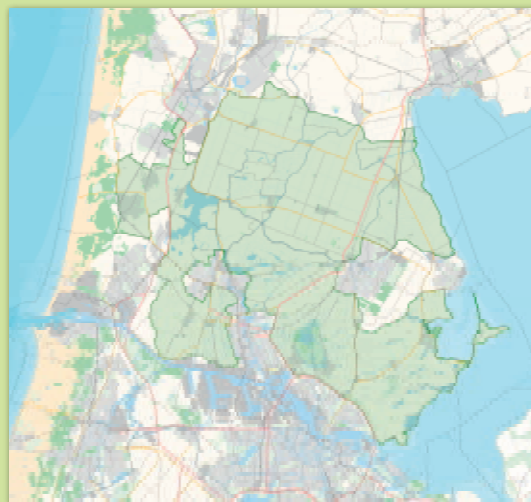
De erfbeplanting is mede afhankelijk van grondsoort en functie. Traditioneel had elke streek zijn eigen voorkeuren. Naast cultuurhistorische en landschappelijke waarde heeft de beplanting ook een grote natuurwaarde. De beplanting biedt bijvoorbeeld voedsel voor insecten, die op hun beurt weer door zangvogels worden gegeten. Vleermuizen gebruiken bomenrijen of windsingels als schuilplek en voor hun oriëntatie, om te jagen.

In het volgende hoofdstuk kunt u lezen over de specifieke, streekeigen kenmerken van uw erf in uw gemeente.

Nationaal Landschap Laag Holland

Het buitengebied van de gemeente Waterland ligt in het Nationaal Landschap Laag Holland. Laag Holland is één van de twintig Nationale Landschappen die Nederland telt. Deze landschappen zijn om hun grote natuur- en cultuurwaarden beschermd. Ze vallen daarom ook onder het ruimtelijk kwaliteitsbeleid van de provincies. Nationaal Landschap Laag Holland omvat het gehele veenweidegebied ten noorden van het Noordzeekanaal. Ook droogmakerijen vallen binnen de grenzen van Laag Holland, waaronder de Schermer, de Beemster en de Wijde Wormer. Daarnaast behoort een deel van het strandwallandschap rond Castricum, Limmen en Heiloo bij Laag Holland, evenals Polder Oterleek, Polder Beschoot en het voormalige eiland Marken. Het Nationaal Landschap Laag Holland wordt zeer gewaardeerd om de volgende kwaliteiten:

- De grote openheid van het landschap.
- De weide- en moerasvogels.
- Inrichtingspatronen van de droogmakerijen.
- De veenpakketten.
- De Middeleeuwse strokenverkaveling en historische watergangen.
- Het groot aantal archeologische locaties.
- Karakteristieke lintdorpen.

Nationaal Landschap Laag Holland. De gemeenten Amsterdam, Beemster, Castricum, Graft-De Rijk, Heiloo, Landsmeer, Oostzaan, Schermer, Waterland, Wormerland, Zaanstad, Uitgeest, Edam-Volendam, Purmerend en Zeevang hebben allemaal grondgebied in het Nationaal Landschap.

Een dakpankapberg in Westzaan vertelt het verhaal van de streek

2 Het streekeigen erf in Waterland

Op een fietstochtje door de gemeente Waterland kunt u nog genieten van fraaie boerenerven met een brug over de wegsloot en bomen rond de boerderij. Het smalle erf heeft een open karakter, tussen de gebouwen door ziet u de weiden achter het erf. De lintdorpen zijn dichter bebouwd. Hier en daar ligt een hooilandje tussen de erven en beleeft u toch het open landschap. De oude knoestige knotwilgen dicht langs de slootkant, de leibomen voor sommige woningen en het kruidenrijke gras tot aan de slootkant dragen elk op hun eigen manier bij aan de charme van dit landschap.

Als bewoner van het buitengebied kunt u de uitstraling van uw eigen erf op allerlei manieren versterken. Daarmee levert u een belangrijke bijdrage aan het behoud van het landschap van van Laag Holland. Uw erf maakt deel uit van een groter geheel.

Wilt u uw eigen erf weer een authentieke uitstraling geven, met karakteristieke elzensingels, hagen en hakhoutbosjes en sloten rondom? Hiervoor en voor het herstel van de karakteristieke sloten op uw erf kunt u mogelijk een financiële bijdrage ontvangen. U kunt bij Landschap Noord-Holland terecht voor nadere informatie over de bijdrageregeling Landschapselementen.

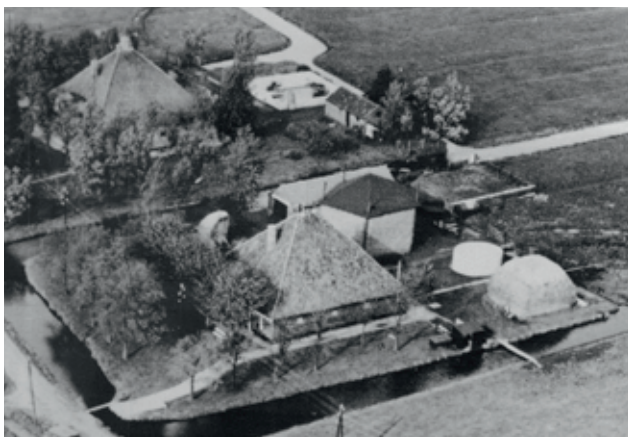

De combinatie van sloten, beplanting en bebouwing geeft het veenweide erf zijn eigen sfeer.

Het veenweide erf

De gemeenten Zaanstad, Amsterdam (Noord), Waterland, Oostzaan, Wormerland, Landsmeer en Zeevang liggen in een zeer waterrijk gebied. In dit veenweidegebied leefde men vroeger vooral van de melkveehouderij. Grote delen bestonden vooral uit vaarland, nu nog herkenbaar aan de vele sloten. De erven waren niet ruim bemeten en rijk waren de boeren niet. In het uiterlijk van hun erf kwam dit dan ook tot uiting. De erven waren sober ingericht, anders dan de erven in de droogmakerijen, die groter en rijker beplant waren.

Het veenweide erf rond het jaar 1900. Kenmerkend zijn de stolpboerderij, sloten rondom het erf, de bomenrijen op de erfranden en leibomen voor de boerderij.

Dit hoofdstuk beschrijft de specifieke kenmerken van het veenweide erf. Het veenweide erf komt voor in het buitengebied van de gemeente Oostzaan, Amsterdam-Noord, Waterland, Wormerland, Landsmeer en Zeevang. Hierbinnen vallen ook de kleinere droogmakerijen. De grote droogmakerijen zoals de Purmer en de Wijdewormer vallen er buiten. Het veenweide erf heeft zijn eigen, kenmerkende beplanting, met boom- en struiksoorten die typerend zijn voor het veenweidegebied.

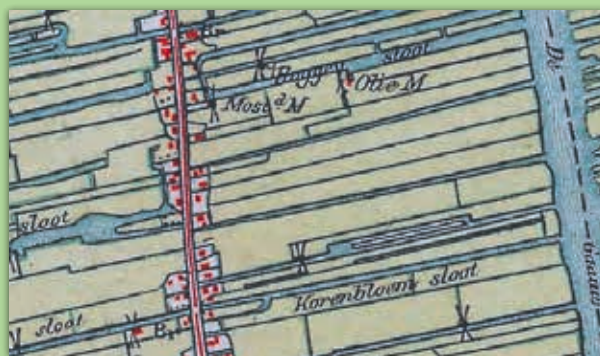
Waterland, rond het jaar 1920. Een kenmerkend veenweide erf met een bomenrij dicht rond de woning.

Landschap

Het landschap van Laag Holland heeft grote veranderingen doorgemaakt. Rond het begin van de jaartelling sloot de Noord-Hollandse duinenrij. Het laatste zeeget, bij Castricum, slibde dicht. In de luwte van de duinenrij ontstond een moeras waar veen zich opbouwde. In dit moeras lagen verschillende veenstromen zoals de Zaan, het Twiske in Landsmeer en het Twiske in Westzaan, die afwaterden op het IJ. Tot 1000 na Chr. was het landschap zeer nat en met zijn uitgestrekte hoogvenen, rietlanden en broekbossen vrijwel ontoegankelijk.

Vanaf de 10e eeuw startte men met de ontginning van het moeras voor agrarisch gebruik. Bestaande veenstroompjes werden bevaarbaar gemaakt. Zo kon men het gebied ontwateren en geschikt maken voor de landbouw. De nederzettingen zijn ontstaan tijdens de grote ontginningen in de middeleeuwen. De geschiedenis van de verving is nog uit het moderne landschap af te lezen. Startpunt was steeds een lange ontginningsas langs een natuurlijk of gegraven water langs een weg. Door de sloten te bemalen en dijken aan te leggen hield men het landschap droog.

Het veenpolderlandschap bestaat voornamelijk uit open en zeer open gebieden. Het water vormt het ordenend principe. De meeste veenpolders zijn aanvankelijk ingericht als vaarpolders, waarbij de landbouwgronden alleen over het water bereikbaar waren. Omstreeks 1900 waren veel boerderijen alleen 'vaarboerderijen': er ging geen weg naar toe.

Het veenweidegebied van Laag Holland. Het verkavelingspatroon varieert van zeer regelmatig tot zeer onregelmatig, mede afhankelijk van lokale omstandigheden, zoals de aanwezigheid van veenstromen. In veenweidegebied en droogmakerijen liggen boerderijen meestal langs het water. Historische atlas Noord-Holland.

Vorm en afmeting van het erf

Het verkavelingspatroon in het veenweidegebied is heel kenmerkend en nog vrij gaaf. Veel sloten rond de erven zijn nog oorspronkelijk. Ze zijn zeer beeldbepalend en maken deel uit van het cultuurhistorisch verkavelingspatroon. Het veenweide erf neemt vaak de gehele breedte van de kavel in beslag, maar smallere erven komen ook voor. Bij de bredere kavels kunnen meerdere erven op een kavel liggen. De erven hebben, net als de kavels, een langgerekte en onregelmatige vorm.

Begrenzing van het erf met sloten

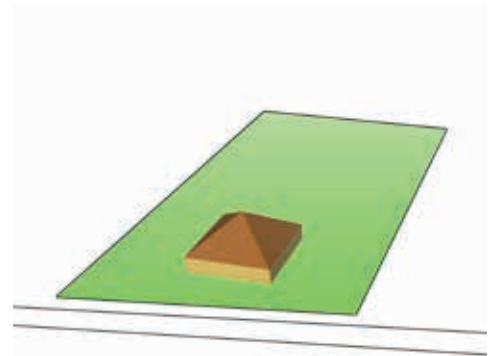
Het veenweide erf wordt over het algemeen begrensd door sloten aan alle vier de zijden. De toegang tot het erf wordt gevormd door een brug over de wegsloot. In sommige lintdorpen is slechts aan één zijde van de weg een wegsloot. De erven aan de zijde zonder wegsloot hebben aan drie zijden sloten. De voorsloot ligt vaak schuin op het erf, omdat deze de weg volgt. In sommige polders ligt de achtersloot evenwijdig aan de voorsloot en vormt het erf een parallellogram, zoals in de Veenpolder bij Assendelft. In de gemeenten Waterland en Zaanstad ontbreekt soms de achtersloot.

Traditionele indeling van het erf

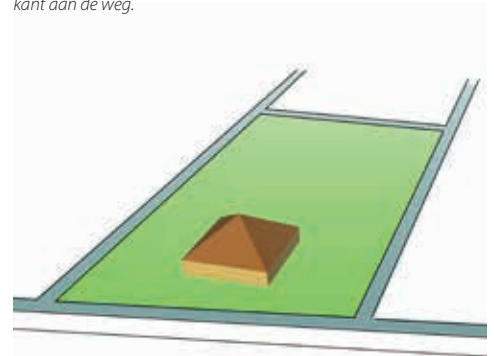
Van oudsher kent het veenweide erf een voor- en achtererf. Het voorerf en de voorkant van de stolp of woning, met woongedeelte, vormen het representatieve deel van het erf. Het voorerf is het visitekaartje, netjes en gecultiveerd. De voorerven in het veenweidegebied zijn heel eenvoudig. Vaak was er alleen maar een eenvoudig graslandje, waarop men grazend jongvee of zieke dieren in de gaten hield. Soms waren er enkele eenvoudige sierperken. Ook moestuin, bleekveld en boomgaard horen thuis op het voorerf.

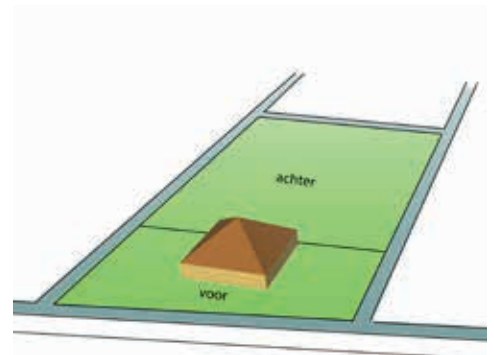
De kavelsloten vormen de voor- en de zijerfgrenzen.

Rechthoekige, smalle erfvorm met de korte kant aan de weg.

Sloten rond vier of drie zijden van het erf.

Indeling in voor- en achtererf.

Als er meer erven op een kavel liggen dan vormen erfgrzen-sloten de zijerfgrenzen. Op de achtererfgrzen ligt ook een erfgrzen-sloot.

Het achtererf wordt veel minder intensief onderhouden en is vooral praktisch en naar eigen behoefte ingericht. Hier staan de bedrijfsgebouwen, dit is meer de werk- of privé omgeving. De beplanting is functioneel en inheems. Bomen en struiken dienen als windsingels, leveren hout, houden de oevers vast en dragen bessen en andere vruchten. Houtstapeltjes en andere groene ruimten op het achtererf bieden veel schuilplekken en voedsel aan insecten, vogels en andere dieren.

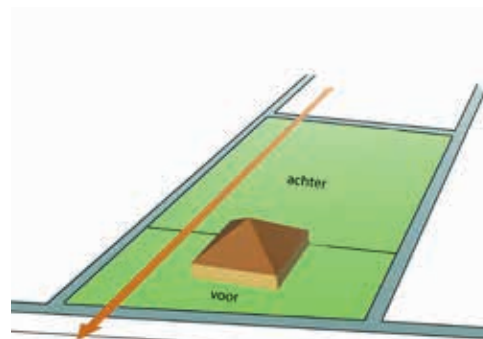
Volgens de traditionele indeling is het voorerf van het veenweide erf onbebouwd. Dit bepaalt het karakteristieke, groene vooraanzicht van het erf. Het voorerf met de woning of stolp met de erfbeplanting is de blikvanger van het veenweide erf. De bijgebouwen staan daarachter. Het voorerf is onbebouwd tot minimaal halverwege de zijgevel van de woning of de achtergevel van de (stolp)boerderij. Als boerderijen aan een ringdijk liggen, zijn ze op de dijk gericht, ook als daar geen weg is.

Doorzicht over het erf

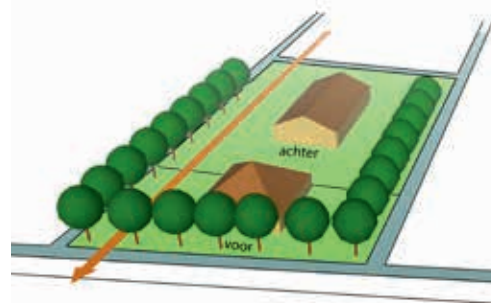
Kenmerkend voor de erven in veenweidegebied is dat er doorzicht is naar het weiland achter het erf. Vanaf de weg heb je via het erf zicht op het achterland. De erven hebben een open karakter. Voor de boer was het belangrijk zicht te hebben op zijn vee. Vaak loopt het doorzicht over het erfpad en zijn langs een of beide zijden van het erfpad laanbomen geplant. Dichter naar de kern van lintdorpen staan de woningen en bijgebouwen dicht op elkaar en is soms geen doorzicht over het erf mogelijk. Het erfpad loopt dan dood op een wagenschuur of ander bijgebouw.

Een traditioneel, eenvoudig voorerf met gras en bomen.

Doorzicht over het erf(pad).

Bomenrijen op de erfanden. De bomen staan tot en met de achtergevel van de bebouwing.

Als in lintdorpen slechts langs een kant van de weg een wegsloot ligt, dan geeft aan de andere kant een haag de erfgrans aan.

Het voorerf heeft een karakteristieke, groene aanblik. De bijgebouwen staan achter de achtergevel van de stolpboerderij of woning.

De randen van het erf met een bomenrij

Een bomenrij markeert de voor- en zijranden van het erf. De bomenrij verbindt de bebouwing op het erf met het omringende landschap. Daarnaast zorgt de bomenrij voor samenhang tussen de erven en maakt de erven duidelijk herkenbaar, vooral in het open landschap. Hoe smaller het erf, hoe dichter de bomen rond de boerderij staan. De bomenrijen staan langs het woonhuis of boerderij en de eventuele bijgebouwen. Er staat geen beplanting op de achtererfgrens. Ook is wel eens een andere erfrand onbeplant, dit komt vooral in de lintdorpen voor.

Bredere erven hebben soms zowel een bomenrij op de erfrand als een bomenrij dicht rond de boerderij. Vooral essen en linden staan meestal dicht op het huis. Deze bomen zijn regelmatig 'gekandelaberd': de uitgroeiende takken zijn afzonderlijk geknot tot een hoogte tussen de goot en nok.

Een bomenrij is aan de onderzijde vrij open, men kijkt onder de kruinen en tussen de stammen door. De melkveehouder wilde immers zijn dieren kunnen zien. De bomenrij op de erfranden biedt beschutting tegen de zeewind en beschermt de boerderij tegen bliksem. Als de randen beplant zijn met bomenrijen, zijn die meestal beplant aan de noordwest-, zuidwest- of westzijde van het erf.

Soms is er geen doorzicht over het erfpad en loopt er een zichtas op een andere plaats over het erf.

Het veenweide erf heeft een open karakter. Kenmerkend is dat je vanaf de weg doorzicht hebt via het erf op het achterland (zichtas). Vaak loopt het doorzicht over het erfpad.

Op heel smalle erven is weinig ruimte en staan bomen dicht op de boerderij.

De gebouwen op het erf staan evenwijdig aan de verkaveling. Hierdoor kan de woning schuin op de weg staan.

Gebouwen op het erf

De gebouwen staan evenwijdig aan de verkaveling, waardoor deze schuin op de weg kunnen staan. In de lintdorpen staat de woning zeer dicht aan de weg en buiten de dorpen is deze afstand groter. De bijgebouwen staan achter de achtergevel of vanaf halverwege de zijgevel van de woning.

Heel kenmerkend voor het landschapsbeeld in Noord-Holland is de stolpboerderij. Het karakteristieke, piramidevormige dak is van grote afstand zichtbaar in het open landschap. Dit boerderijmodel ontwikkelde zich vanaf omstreeks 1600. Zijn middeleeuwse voorganger was een langwerpige boerderijtype; eerst het woonhuis, daarachter de veestal en de hooiberg helemaal achteraan.

Onder het grote piramidevormige dak is plaats voor de boerenfamilie, het vee, het hooi, de wagens en andere werktuigen. De stolp bleef eeuwenlang populair. Pas in het midden van de vorige eeuw bleek de stolp te klein geworden voor de moderne agrarische bedrijfsvoering en is het erf uitgebreid met stallen en schuren achter de stolp. In Noord-Holland zijn nog ruim 5.000 stolpboerderijen te vinden. In de veenweidegebieden komen de oudste vormen van de stolpen nog steeds voor: de hooihuisboerderij, de langhuisstolp, met eventueel losstaande kapberg en de 'onvolledige' stolp (als er sprake is van een afhuiving) - nog steeds voor.

Een voorerf ingericht met gras, enkele sierstruiken en solitaire bomen.

Een bomenrij markeert de voor- en zijranden van het erf.

Karakteristieke bomenrij op de erfranden.

De doorontwikkelde Noord-Hollandse Normaalstolp is er met de langhuisstolp het meest gebruikte type, in vele gevallen als 'vaarboerderij', waarbij de hoge dors- (of: dars-)deuren in de achtergevel zijn vervangen door lagere wagendeuren aan de zijkant, vanwege de aanvoer via de vaarsloot. In het veenweidegebied komen nog relatief veel stolpen met houten gevels voor. Vooral in Broek in Waterland ziet u nog houtsnijwerk als extra versiering. In Waterland zijn er relatief veel vaarboerderijen met een wagendeur in de zijgevel. De meest stolpen zijn met dakpannen gedekt waarbij het dak in een punt eindigt.

Streekeigen beplanting van het erf

Door op uw eigen erf te kiezen voor streekeigen beplanting kunt u veel bijdragen aan het behoud van de karakteristieke uitstraling van uw erf in de streek. Beplanting speelt daarin een sleutelrol.

Het traditionele erf is hier doorgaans eenvoudig ingericht. Op het erf staan inheemse boom- en struiksoorten. De wilg is zo'n typische soort van het veenweidegebied. Hij dient als knotboom, solitaire boom, wilgenhakhout of als volwaardige boom in de bomenrij.

Als u voor streekeigen beplanting kiest, kunt u erop vertrouwen dat die goed groeit. Naast cultuurhistorische waarden bezitten inheemse boom- en struiksoorten een hoge natuurwaarde en zorgen ze voor landschappelijke herkenbaarheid. Insecten en andere dieren zijn voor voedsel van inheemse boom- en struiksoorten afhankelijk. Aan de zomereik zijn bijvoorbeeld 100 soorten dag- en nachtvlinders gebonden.

Het veenweide erf kent haar eigen karakteristieke type beplanting, dat hieronder wordt beschreven. Meer informatie over aanleg en onderhoud kunt u vinden in hoofdstuk 5 'Aanleg en onderhoud streekeigen beplanting van het erf'.

Een boerderij van het type 'hooihuisboerderij' met een fraaie bomenrij op de erfranden.

Een Noord-Hollandse normaalstolp met houten gevels.

Vaak staat de bomenrij dicht rond de boerderij. De boerderij is een langhuisstolp met daarachter een losstaande kapberg.

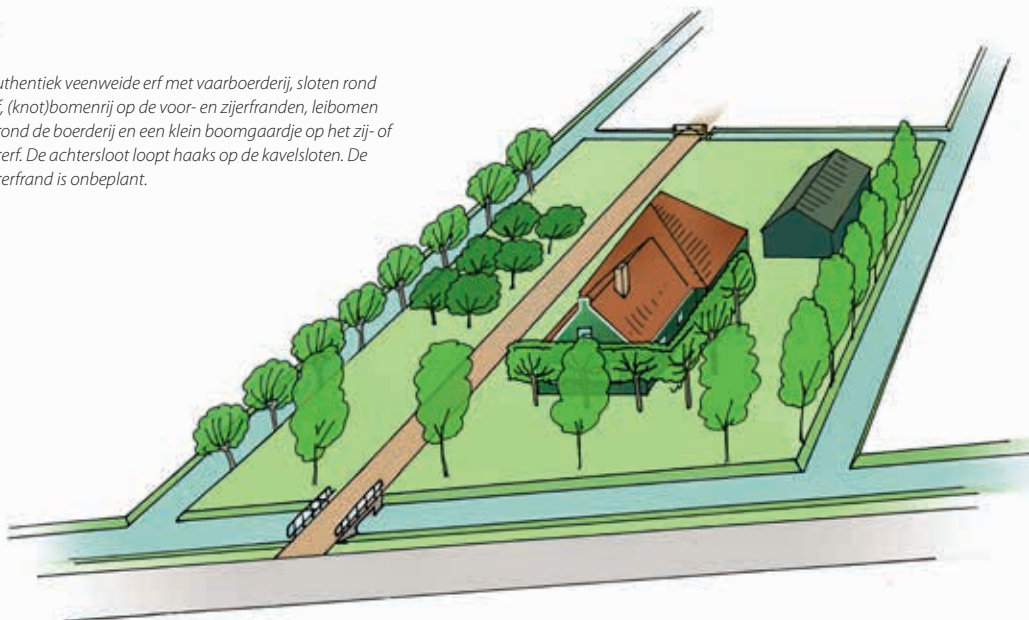

Een onvolledige stolp en dakpankapberg (Zaanse Schans).

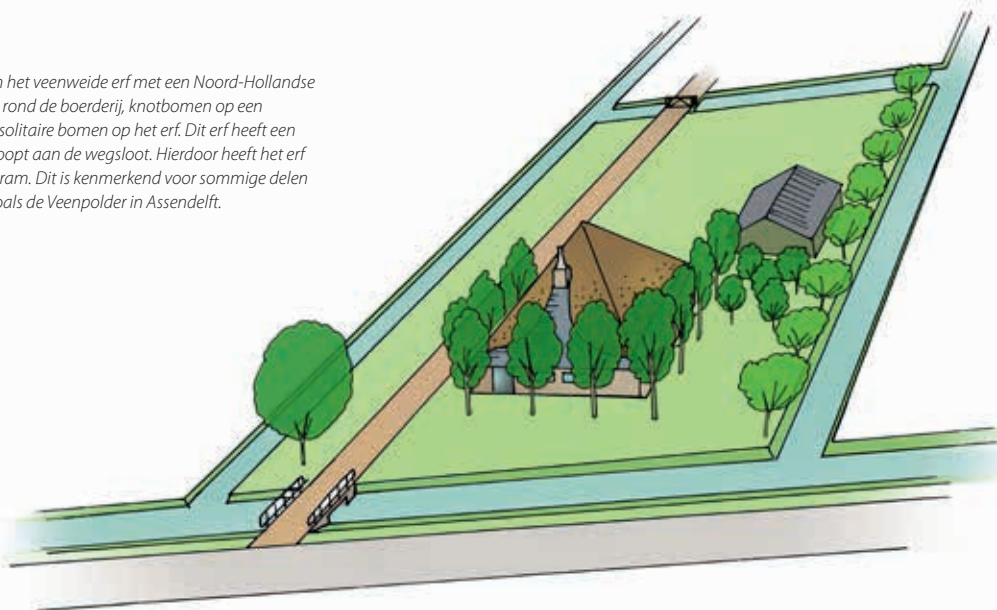
Bomenrijen

Kenmerkend voor het veenweide erf zijn de bomenrijen op de erfranden. Karakteristieke soorten voor de erfranden zijn: (knot)wilg, es, iep, fruitboomsoorten, els, zachte berk en in mindere mate lijsterbes. Knotwilg, els, berk en lijsterbes zijn geschikt voor de kleinere erven. Afgeraden wordt om populieren te gebruiken vanwege hun grootte en korte levensduur. Bij krappe erven werden de bomen geknot in kandelaar vorm. Kenmerkend voor de Zaanstreek is dat wanneer men bomen in combinatie met hagen plant, de stammen in de haag staan in plaats van er achter.

Een authentiek veenweide erf met vaarboerderij, sloten rond het erf, (knot)bomenrij op de voor- en zijerfranden, leibomen dicht rond de boerderij en een klein boomgaardje op het zij- of achtererf. De achtersloot loopt haaks op de kavelsloten. De achtererfrand is onbeplant.

Een authentieke variatie van het veenweide erf met een Noord-Hollandse Normaalstolp, bomen dicht rond de boerderij, knotbomen op een zijerfrand, boomgaardje en solitaire bomen op het erf. Dit erf heeft een achtersloot die evenwijdig loopt aan de wegsloot. Hierdoor heeft het erf de vorm van een parallellogram. Dit is kenmerkend voor sommige delen van het veenweidegebied zoals de Veenpolder in Assendelft.

Knotbomen

Knotbomen zijn bomen die op 1,50 – 2 meter hoogte worden afgezet. Er ontstaat dan aan de top een pruik die telkens weer wordt geknot waardoor het karakteristieke beeld van de knotboom ontstaat. De slieten van de knotbomen werden vroeger gebruikt voor stelen voor bezems om als palen voor hekwerk. Knotbomen staan in een rij langs een sloot. De onderbegroeiing bestaat uit gras. Ze houden de oevers met hun wortels vast. De bekendste soort die als knotboom wordt gebruikt is de wilg. Maar ook es, els of populier worden als knotboom gebruikt.

Leibomen

Leibomen worden toegepast dicht rond de woning. Leibomen zijn in een kandelaarvorm geleide bomen die kort gesnoeid of geknot worden. Deze bomen plant u bij voorkeur heel dicht op de boerderij op de zuid- of westgevel. Leibomen zorgen voor schaduw. Zo bleef het koel in de boerderij. Soorten als linde en peer laten zich goed leiden. Soms wordt ook appel als leiboom geplant. Leibomen zijn belangrijke cultuurhistorische elementen. Leibomen hebben hun oorspronkelijke functie weliswaar nooit verloren, maar verdwijnen door verwaarlozing of verkeerde snoei vanwege het arbeidsintensieve onderhoud. Steeds vaker planten mensen een modern type leiboom, te koop in het tuincentrum. De takken van deze bomen zijn op een andere manier geleid, waardoor het traditionele waaiersmodel helaas uit het landschap dreigt te verdwijnen.

Het groene voorerf

Het voorerf van het veenweide erf is groen van karakter. Het bestaat voornamelijk uit gras en enkele solitaire bomen en boerenstruiken zoals boerenjasmijn, sering of hortensia. De welstand van het boerengezin en de bedrijfsvoering bepaalden de beplantingskeuzes op het voorerf. Een eenvoudige, makkelijk te onderhouden voortuin is ingezaaid met een kruidenrijk grasmengsel tot aan de sloot en wordt begraaasd met schapen of gehooïd. Natuurlijk kunt u ook kiezen voor een rijkere inrichting met sier- en nutsoorten: kruiden, groenten, snijbloemen en misschien ook een of meer solitaire bomen in het gazon. Wanneer de combinatie wordt gemaakt van sieroorten met nutsoorten (kruiden, groenten, snijbloemen) spreekt men van de klassieke boerenlustuin.

Hagen

Hagen komen op het veenweide erf regelmatig voor. Waar de wegsloten nog aanwezig zijn liggen bruggen om toegang tot het erf te krijgen, maar waar de wegsloten afwezig zijn, staat een ligusterhaag langs de grens van het voorerf en de weg, soms in combinatie met een bomenrij. Ook worden hagen gebruikt om de voortuin of moestuin af te scheiden. Hagen bieden lichte en beschutting aan de vegetatie in de moes- of siertuin en houdt storende elementen uit het zicht. Als soorten kunt u het beste liguster, els of veldesdoorn gebruiken.

Knotbomen worden veel gebruikt als bomenrij op de erfrand.

Heel kenmerkend voor het veenweidegebied zijn de gekandelaberde bomen. Dit zijn bomen die in een vrije vorm kort gesnoeid worden. Je ziet ze vooral in de Zaanstreek en in Landsmeer.

Leibomen zijn in een kandelaarvorm geleide bomen die kort gesnoeid of geknot worden.

Hagen staan op het voorerf langs de weg of scheiden de voortuin van de rest van het erf.

Solitaire bomen

Solitaire bomen zijn alleenstaande bomen of boomgroepen. Ze staan vaak op markante plekken op het erf, als sierelement en om schaduw te geven. Geschikte soorten zijn es, berk, (treur)wilg, fruitbomen, walnoot en paardenkastanje.

Laanbomen

Op de ruimere erven staat regelmatig laanbeplanting langs de oprijlaan (bomenrij aan enkele of beide zijden). Hiervoor kunt u els, wilg, es, iep, berk en fruitbomen gebruiken.

Elzensingel

Een elzensingel is een smalle, rijvormige beplanting bestaand uit zwarte els. Elzensingels worden aangeplant als windkering, perceelafschieding, veekering en voor de houtoogst. Ze worden in een cyclus van een aantal jaren afgezet en worden ook elzenhakhoutsingels genoemd. Elzenhakhoutsingels zijn waardevol omdat ze vrij weinig ruimte innemen. Je ziet ze veel in Noord-Holland, vooral waar de ruimte schaars is.

Boomgaard

Fruitbomen zijn karakteristiek voor het veenweide erf. Op smalle erven staan ze in een bomenrij op de zij-erfranden. Op enkele ruimere erven staat een bescheiden boomgaard van een stuk of vijf bomen naast of achter de woning. Hoogstamfruitbomen kunt u gebruiken in de wat drogere delen of op een terp, in de nattere delen kunt u half-hoogstamfruitbomen planten. Bij hoogstamfruitbomen ligt de eerste vertakking rond 1,80 meter en bij halfstamfruit ligt dit tussen 1,20 meter en 1,50 meter.

Functionele beplanting

Hieronder wordt beplanting beschreven die de laatste decennia pas op erven is geïntroduceerd. Als u een nieuw gebouw niet afdoende kunt inpassen met de authentieke erfbeplanting, dan kunt u kiezen voor functionele beplanting. De functionele beplanting bestaat uit inheemse soorten en heeft waarde voor natuur en landschap, maar weinig of geen cultuurhistorische waarde. Dit zijn elementen die de laatste decennia op erven zijn geïntroduceerd. Kies als het kan dus altijd als eerste voor karakteristieke beplanting.

Struweelhagen

Waar de ruimte ontbreekt om een windsingel te realiseren kunt u een struweelhaag gebruiken. Een struweelhaag bestaat uit robuuste, inheemse struikvormers geplant in een rij. De struiken worden cyclisch afgezet waarna ze weer kunnen uitlopen.

Windsingels

Windsingels zijn pas vanaf de jaren 60 geïntroduceerd op erven. Een windsingel is een rechthoekig vlak, bestaande uit een gemengde beplanting van bomen en struiken. In een windsingel horen robuuste, inheemse bomen en struiken. Windsingels bieden luwte en beschutting op het erf, schermen grote stallen of schuren af en zorgen voor privacy.

Solitaire boom.

Soms maakt een bescheiden hoog- of halfstamfruitboomgaardje deel uit van de beplanting van het veenweide erf.

De elzensingel wordt soms ook voor de erfranden gebruikt als de ruimte schaars is of als er meer beschutting nodig is.

De inheemse beplanting op uw erf biedt een leefplek aan vogels zoals de zanglijster.

3

Ontwikkel uw erf tot visitekaartje van Waterland

Ontwikkel uw erf tot visitekaartje van Waterland! Daarmee draagt u bij aan de kwaliteit van natuur en landschap in onze gemeente. Dit hoofdstuk laat zien hoe u het streekeigen karakter van uw erf kunt versterken. Als u uw erf gaat veranderen, krijgt u met verschillende gemeentelijke regels te maken. In de tweede paragraaf gaan we in op het gemeentelijk beleid voor bouwen. We laten zien hoe u daarbij de aanwezige kwaliteiten op uw erf kunt behouden of zelfs vergroten. De derde paragraaf presenteert een voorbeeld voor het veenweidegebied: 'Pensionstal Van Beurden' in de gemeente Landsmeer. Als u dit erf bezoekt, kunt u zien hoe de eigenaar het houden van paarden combineert met goede zorg voor het landschap.

Door regelmatig onderhoud te plegen, behoudt u de streekeigen uitstraling van de bebouwing en beplanting op uw erf.

Als u de streekeigen uitstraling van uw erf wilt versterken

Om de streekeigen beplanting op uw erf gezond te houden is goed onderhoud nodig. Denk bijvoorbeeld aan het aanvullen van de bomenrij als er bomen zijn uitgevallen of het regelmatig snoeien van knobomen. In hoofdstuk 5 kunt u meer lezen over het onderhoud van uw erfbeplanting.

Veel karakteristieke, streekeigen kenmerken zijn verloren gegaan door ontwikkelingen op het erf. Misschien werd de zij- of achtererfsloot gedempt toen het erf werd vergroot. De knobomenrij verdween bij de bouw van een nieuwe schuur. Al zulke elementen kunt u herstellen. In hoofdstuk 2 heeft u al kunnen lezen welke soorten beplantingen en elementen kenmerkend zijn voor het veenweide erf.

Als u aan de slag wilt met uw erf, dan is het handig om eerst een ontwerpschets te maken. U kunt beginnen met het tekenen van de huidige situatie op uw erf. In hoofdstuk 4 'Ontwerp uw eigen erf' staat het stappenplan voor het tekenen van de uitgangssituatie. Vervolgens kunt u hierop aangeven welke onderdelen of beplanting u wilt veranderen. Daarna trekt u de schets van de uitgangssituatie over op carbonpapier, waarbij u de onderdelen weglaat die u wilt aanpassen. U kunt dan de nieuwe situatie intekenen zoals een erfgrenssloot of een bomenrij op de erfrand. Als u erfgrenssloten wilt terugbrengen, dan kunt u in stap 2 van stappenplan A in hoofdstuk 4 lezen hoe u dat kunt doen.

Het versterken van het streekeigen karakter van uw erf kan op allerlei manieren. Door sloten terug te brengen op de erfgrans herstelt u de begrenzing van het erf. Let ook op de doorzichtlijn naar het achterland over het erf(pad).

Kies als voordeur voor uw stolp een passende voordeur, geen prefab of bouwmarktdeur. Lofwerk (houtsnijwerk) aan dakgoten en topgevel en een representatieve voortuin geven uw stolpboerderij nog meer allure. Voor meer informatie over het herstel van streekeigen kenmerken van een stolpboerderij kunt u contact opnemen met De Boerderijstichting Noord-Holland.

Op het gebied van beplanting kunt u denken aan leibomen voor de voorgevel, een bomenrij rond de woning of op de voor- en zijeranden, een solitaire boom op het voorerf of een

haag als scheiding van de voortuin en de weg. De dammen in het weiland en van het erf naar het weiland kunt u verfraaien met houten boerenhekken. Houten damhekken zijn kenmerkend voor het landschap van de Zaanstreek. Elke streek kent zijn eigen model boerenhekken.

Karakteristieke ophaalbruggetjes, sloten en openheid dragen bij aan de identiteit van Waterland.

Zonder streekeigen beplanting staat de stal los van het omringende landschap. Door het planten van een bomenrij op de erfanden wordt het erf met al de bebouwing weer één met het landschap.

Het vervangen van niet-streekeigen elementen

U kunt het karakter van uw erf verder versterken door niet-passende elementen te vervangen. Kruipend struikgewas met worteldoek op het voorerf kunt u vervangen door gras of streekeigen beplanting; hoge, harde beschoeiing langs de oevers van de voortuin door een traditioneel aflopende oever met gras. Pannen op het dak van de schuur in plaats van golfplaat. Coniferen of laurierkers vervangt u door inheemse soorten zoals liguster, veldesdoorn of els. U kunt bolboompjes vervangen door een markante solitaire boom zoals berk, walnoot of kastanje. In plaats van schuttingen kiest u voor geschoren hagen, struiken of bosjes. Witte hekken maken plaats voor streekeigen houten hekken, die grijs (onbehandeld), bruin of zwart kunnen zijn. In plaats van metalen hekken kiest u voor houten damhekken. Heeft u behoefte aan advies bij het bepalen wat u op uw erf kunt aanpassen? Daarvoor kunt u contact opnemen met Landschap Noord-Holland.

Betere inpassing van allerlei bouwwerken

Ook als uw bestaande paardenbak, parkeerplaats of sleufsilo volstrekt legaal zijn gebouwd, dan nog kunnen het storende elementen in het open landschap zijn. Met een passende beplanting vallen ze minder op. Let daarbij goed op het onderscheid tussen het voor- en achtererf.

Op het voorerf (tot halverwege de erfdiepte) kunt u bouwwerken, die lager zijn dan anderhalve meter zoals een parkeerplaats voor personenauto's, aankleden met een strak geschoren haag, die u maximaal 1,50 meter hoog en circa 0,75 meter breed laat worden.

Op het achtererf brengt u bij voorkeur beplanting aan op de erfrand. Hier kiest u dan voor een elzensingel. Een elzensingel wordt ongeveer 2,5 meter breed en circa 4 meter hoog. Sleufsilos, trailers en ronde balen plaatst u bij voorkeur op het achtererf. Is dat onmogelijk, dan kunt u een elzensingel rond de staanplaats op het voorerf planten. Een alternatief is een struweelhaag (3 meter breed en circa 2,5 meter hoog). Als u opslag of verplaatsbare elementen buiten het erf/bouwvlak heeft liggen, verplaats die dan naar binnen het erf.

Tegenwoordig zien we steeds meer beukenhagen op erven. Beuk is geen streekeigen soort van het veenweidegebied. U kunt beter kiezen voor liguster, veldesdoorn of zwarte els.

De oevers van het veenweide erf zijn begroeid met gras tot aan de slootkant. Het flauwer maken van een steile oever heeft de voorkeur boven het aanleggen van een beschoeiing. Houd eventuele beschoeiing net onder of op de waterlijn.

Zorg voor vrij zicht op de voorgevel van de (stolp) boerderij of woning. Voorkom hoge hagen, begroeide schuttingen of dichte beplanting die het zicht op de voorgevel belemmeren.

Gebruikt u houten boeren damhekken, dan draagt u direct bij aan het verfraaien van het landschap.

Parkeerplaatsen op het voorerf kunt u inpassen met geschoren hagen. Beter nog is om de parkeerplaats te verplaatsen naar het achtererf.

Zo kunt u paardenbakken, afrastering en beweiding goed in het landschap inpassen

Gebruik voor eventuele afrastering van de paardenbak een traditionele afrastering met houten standers en planken. Bij voorkeur gebruikt u onbehandeld hout, dat na verloop van tijd vergrijsd of een donkere, in het landschap passende kleur zoals zwart, bruin of donkergroen. Eventueel kunt u een brede, zwarte of bruine kunststof band of schrikkoord gebruiken.

Als er rond uw paardenbak een andere, opvallende omheining staat die u niet kunt vervangen, dan kunt u het zicht op een paardenbak (paddock), longeerkraal, mestplaat, etc. op uw achtererf verzachten door een geschoren haag voor het bouwwerk aan de kant van de weg te planten, dus niet op de erfrand. Houd de geschoren hagen even hoog als het hekwerk rond de paardenbak (maximaal 1,50 meter), zodat er doorzicht over het erf blijft. Achter op het achtererf dient u geen hagen rond bouwwerken te planten. U kunt beter voor geschikte beplanting op de zijerfranden zorgen. Kies dan bijvoorbeeld voor een robuuste rietkraag en als dat niet mogelijk is voor een elzensingel. U maait de rietkraag 's winters. Zet de elzensingel op minimaal 2 meter afstand van de paardenbak, zodat er ruimte blijft voor uitgroei (circa 1 meter) en een onderhoudspad. Als u de elzensingel aan de binnenzijde scheert, groeit hij minder breed uit. Lig uw paardenbak buiten uw erf, dan kunt u deze inpassen in het landschap door er een grondwal omheen aan te leggen van 50 – 70 cm hoog, die u laat begroeien met gras. Zo maakt u de eventuele afrastering en het zand minder opvallend.

Afrastering

Zet (houten) hekwerken alleen op het erf en gebruik in het weiland alleen schrikdraad of schrikkoord als afrastering. De afrastering valt dan nauwelijks op in het landschap. Schriklint gaat snel slap hangen of wapperen en dat geeft een rommelig beeld. Schrikkoord, een kunststof draad met meerdere roestvrijstalen geleiders van circa 5 mm, is dikker dan schrikdraad. U kunt het toepassen in de kleur 'wit' (wit met zwart of wit met bruin) omdat dit na verloop van jaren vergrijsd en daardoor nauwelijks meer opvalt in het landschap. Ook kunt u de kleur 'terra' (bruin) gebruiken. Voor standers kunt u houten palen gebruiken in houtkleur of donkergroene of bruine kunststof palen. De houten standers zet u minstens 4 meter uit elkaar. Hoe strakker het draad gespannen staat en hoe rechter de palen staan, hoe minder de afrastering opvalt in het landschap. Met draadspanners kunt u er voor zorgen dat het draad goed strak blijft staan. Als u het weiland met koord

Paarden in weiland.

Witte hekken vallen erg op in het veenweide landschap. Gebruik als afrastering houten hekken die onbehandeld, bruin of zwart kunnen zijn of palen met koord.

Een bestaande rijbak aan de weg kunt u minder laten opvallen door er een geschoren haag om heen te planten. Links de bestaande situatie. Rechts: rijbak valt deels weg achter geschoren haag (foto bewerkt).

wilt indelen in vakken om verschillende groepen paarden te weiden, let u er dan op dat u de afrastering zo veel mogelijk in de lengterichting van het perceel zet en zo min mogelijk dwars op het perceel. Hierdoor valt de afrastering minder op in het landschap. Bij voorkeur deelt u alleen op grotere afstand van de weg de weiden in vakken in, omdat ook koord bij veelvuldig gebruik dicht bij de weg erg opvalt.

Paarden en graslandbeheer

Als u het weiland niet te intensief laat begrazen, blijft het weiland mooi groen en grazig. Te intensief begraasd grasland wordt stuk getrapt en verandert in zwarte grond. Bovendien stimuleert overmatige vertrapping de groei van akkeronkruiden zoals ridderzuring, akkerdistel of brandnetel. Een groen ogend weiland creëert u door de paarden op niet te kleine stukjes weiland te zetten. Een hectare grond beweidt u dan met maximaal vier paarden. Met een goed rotatiesysteem zorgt u dat het gras genoeg tijd krijgt om van het grazen te herstellen.

Hiertoe kunt u een paardenweide van een hectare in drieën delen. Elk van de delen laat u vier tot zes weken begrazen. Na het groeiseizoen kunnen de paarden desgewenst nog op de gehele wei lopen totdat ze naar stal gaan. Het is belangrijk om na het ontwormen van de paarden de mest van het land te verwijderen. Resten van het wormenmiddel in de mest doden namelijk nuttig bodemleven in de grasmatten. Bovendien kunt u elk perceel na het hooien eerst door schapen laten begrazen voordat u de paarden erop gaat weiden. Wormen gaan namelijk dood in de schapenmaag, terwijl het schaap zelf bestand is tegen wormen.

Paarden zijn goed te combineren met beheer van natuurlijke, bloemrijke graslanden omdat paarden baat hebben bij kruidenrijke graslanden met een lage voedingswaarde. De zwaar bemeste graslanden zijn goed voor melkvee en zijn voor paarden veel te rijk aan eiwitten.

Een goed roteersysteem voorkomt zwart getrapt land en geeft gras en kruiden genoeg tijd om van het grazen te herstellen.

Palen (vaste houten palen of losse van stevig kunststof) met koord geven het rustigste beeld en vallen minder op in het landschap dan donker lint.

Tureluur

Wilt u gezond grasland voor uw paarden en tegelijkertijd de natuur een handje helpen? Hieronder staan tips voor het combineren van beweiding door paarden en beheer van kruidenrijke graslanden. In kruidenrijke graslanden voelen bijzondere plantensoorten en weidevogels zich thuis.

- Als u genoeg weiland heeft, dan kunt u onderscheid maken tussen grasland dat u laat beweiden en grasland dat u alleen hooit. Voer zo veel mogelijk hetzelfde beheer op een perceel.
- De hooi en weilanden niet bemesten.
- Hooiland na 15 juni hooien (maaïen en het gewas afvoeren na het drogen).
- Houd bij het maaïen rekening met jonge weidevogels. Maai van binnen naar buiten toe, zodat kuikens kunnen vluchten. Als het mogelijk is kan een deel blijven staan (en later worden gemaaid) als vluchtplaats voor jonge weidevogels. Ook kunnen bloeiende kruiden dan zaad zetten.
- Beweiden met maximaal 1- 1,5 GrootVeeEenheid (1-1,5 volwassen paard per hectare).
- Om meer variatie te krijgen in natuurwaarden kunt u de paarden beter op een groot perceel laten lopen dan het perceel in te delen in vakken waar de paarden om de paar weken worden verplaatst.
- Beweid niet in natte perioden in verband met vertrapping van de grasmat.
- Mest van ontwormde paarden dient u weg te halen. Het gebruik van wormenmiddel kunt u tot een minimum beperken als u de mest door een dierenarts laat controleren op wormeneitjes.
- Houd het waterpeil hoog voor een hoge soortenrijkdom. In het voorjaar 20 – 40 cm onder het maaiveld. Als uw land 's winters, wanneer er geen vee loopt, plas dras kan staan, dan is dat heel waardevol voor weidevogels.

Uitgebreide informatie over natuurlijk graslandbeheer met paarden vindt u in de publicatie 'Zijn er kansen voor karakteristieke natuur op paardenhouderijen in Laag Holland' van Landschap Noord-Holland.

Kruidenrijk hooiland met veldzuring en scherpe boterbloem.

Paarden hebben baat bij graslanden met een lage voedingswaarde en zijn daarom goed te combineren met beheer van kruidenrijke graslanden.

Als u gaat bouwen op uw erf

Algemeen

Als u gaat bouwen, kunt u de kenmerken van het veenweide erf behouden of zelfs herstellen. In deze paragraaf leest u hoe u dit kunt doen. Daarbij komen verschillende gemeentelijke voorschriften aan bod die gelden bij bouw of andere veranderingen op uw erf. Voor het bouwen op of buiten een erf heeft de gemeente regels opgesteld waaraan het nieuwe bouwwerk moet voldoen. Daarnaast komen speciale regels aan bod voor erfelementen die niet zomaar mogen verdwijnen, zoals de kenmerkende sloten of het open aanzicht van het voorerf. Voor sommige werkzaamheden moet u bijvoorbeeld ook het Hoogheemraadschap raadplegen. Tot slot volgen specifieke regels en adviezen voor paardenhouders.

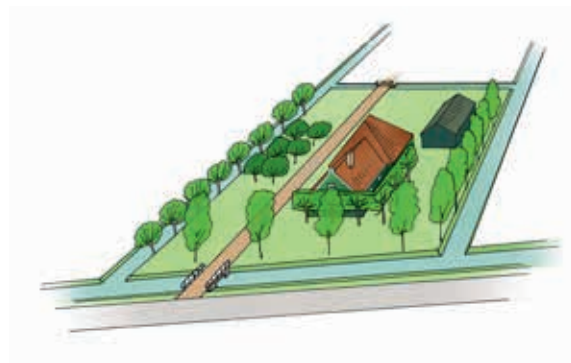
Dit handboek richt zich op het buitengebied van de gemeente Waterland met de bestaande of toekomstige bestemmingen Agrarisch met Waarden, Sport en Wonen. Voor andere bestemmingen geldt maatwerk. Ook in dat geval kunt u dit boekje gebruiken voor inspiratie en uitleg, maar u zult de specifieke regels van de gemeente voor uw situatie moeten nagaan. U kunt daarvoor contact opnemen met de gemeente. Of uw erf onder het bestemmingsplan voor het buitengebied valt, kunt u nagaan op de website 'Ruimtelijke plannen.nl'. Hier kunt u de kaart en de regels van het bestemmingsplan inzien.

In de afbeelding onderaan op de pagina hiernaast kunt u zien hoe binnen de verschillende bestemmingen de erven zijn weergegeven.

*Let op: We gaan hier niet in detail in op de bouwregels uit het bestemmingsplan voor het buitengebied en de welstandsnota van de gemeente. We bespreken alleen de belangrijkste regels die betrekking hebben op de ruimtelijke indeling van het erf. De gemeentelijke regels kunnen veranderen. Ga daarom altijd ook het actuele beleid na voor de volledige regelgeving. **De beleidsdocumenten van de gemeente zijn leidend. Aan de tekst in dit handboek kunnen dan ook geen rechten worden ontleend.***

Verderop in dit boekje vindt u het stappenplan voor een optimaal ontwerp van uw erf, met het nieuwe gebouw op een passende manier ingepast in uw streek. Stap voor stap nemen wij de regels van de gemeente met u door en geven aanvullende adviezen om tot een zo goed mogelijk ontwerp te komen. U kunt dit ontwerp gebruiken om uw omgevingsvergunning bij de gemeente aan te vragen. Als uw erf voldoet aan de inrichtingsprincipes die de gemeente hanteert en u brengt aanvullend nog authentieke kenmerken terug, dan heeft u straks een karakteristiek veenweide erf!

Als de situatie op uw erf anders is dan het stappenplan omschrijft, dan is maatwerk van groot belang. Neem in dat geval contact op met de gemeente, die u verder kan helpen.

Voorbeelden van authentieke veenweide erven.

Termen uit het bestemmingsplan van de gemeente

Bouwvlak of bouwperceel

Met beide termen wordt het aaneengesloten stuk grond bedoeld waar bebouwing ten behoeve van een specifieke functie is toegestaan.

Bestemmingsvlak

De op de bestemmingsplankaart aangegeven gronden met eenzelfde bestemming. Bijvoorbeeld het bestemmingsvlak 'Wonen'.

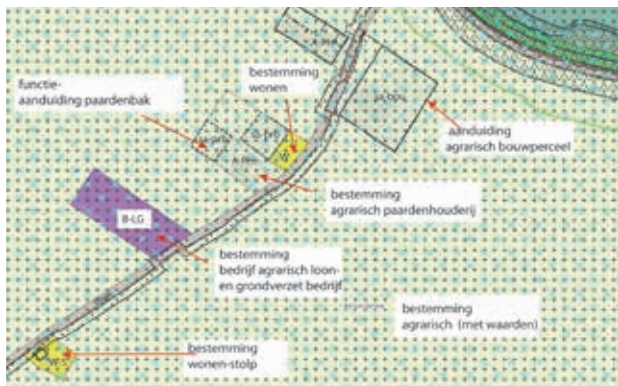
Bebouwing binnen de erfsloten

Voor zover voor dit boekje van belang wordt binnen het beleid van de gemeente het bouwen van gebouwen of andere bouwwerken alleen toegestaan op het bestemmingsvlak wonen of op het bouwperceel van de agrarische- of bedrijfsbestemmingen. Het bouwperceel en het bestemmingsvlak liggen over het algemeen binnen de erfgrenssloten.

Het beleid van de gemeente is gericht op behoud van het bebouwings- en verkavelingspatroon. Deze patronen zijn namelijk belangrijke dragers van de landschappelijke hoofdstructuur. Ze zijn cultuurhistorisch waardevol. Waterlopen zoals sloten, plassen, waterpartijen, greppels en andere watergangen maken deel uit van de cultuurhistorisch waardevolle structuur van het buitengebied. Om deze reden kunt u niet zomaar sloten graven, dempen of vergraven. Dit kan alleen onder bepaalde voorwaarden en hiervoor moet u een omgevingsvergunning aanvragen. De gemeente beoordeelt in hoeverre hierbij inbreuk wordt gemaakt op de landschappelijke en/of natuurlijke waarde van het gebied. Het Hoogheemraadschap moet hiervoor ook een watervergunning verlenen. Soms is ook toestemming nodig van de provincie.

Vanwege het waterbeheer (onderhoud sloten) hanteert het Hoogheemraadschap een obstakelvrije zone van 5 meter langs de sloten als richtlijn. Deze zone mag in principe niet bebouwd worden. Verder is het beleid van de gemeente dat oeverbeschoeiingen uitgevoerd worden in hout of houtgelijkende materialen en zo laag mogelijk zijn.

Daarnaast geeft de gemeente in het afsprakenkader Waterland-Oost aan dat bij verplaatsing of vergroting van het bouwperceel gestreefd wordt naar herstel van het waterpatroon rond het erf.

Voorbeeld van erven met de bestemming 'wonen' en de bestemming 'agrarisch met waarden' en de aanduiding 'paardenbak' in het bestemmingsplan voor het landelijk gebied.

Wat bedoelen we met 'erf'?

Met 'het erf' in dit handboek wordt de grond bedoeld waarop de woning met bijgebouwen staat en waar de eigenaar woont. Ook de opgaande beplanting rond de gebouwen staat op het erf. Het bouwvlak maakt onderdeel uit van het erf. Buiten het erf liggen de open weilanden en akkers.

Erfgrenssloten zijn zeer beeldbepalend. Belangrijk is dat u bij nieuwbouw op uw erf de sloten behoudt. Voor verandering van of aan sloten heeft u een vergunning van het hoogheemraadschap nodig en in de meeste gevallen ook van de gemeente.

Aanvullende tips en adviezen

Als een kavelsloot in het verleden gedempt is, dan is het zeer waardevol om deze terug te brengen. Is uw erf smaller dan de kavel waarop het ligt en ontbreken langs uw erf de erfgrenssloten? Door nieuwe erfgrenssloten te graven herstelt u de karakteristieke erfbegrenzing.

De erfzonering

Bij bouwplannen en veranderingen aan uw erf is het vanuit cultuurhistorisch oogpunt belangrijk dat u de indeling in voor- en achtererf zo veel mogelijk behoudt. Een woonerf (bestemming 'Wonen') heeft twee zones: het voorerf met de woning en het achtererf. Het agrarische erf is ingedeeld in drie zones: het voorerf met de stolp of woning, de overgangszone met de kleine bijgebouwen en het bedrijfserf met de bedrijfsgebouwen, bouwwerken en opslag. Binnen de gemeente geldt als voorschrift dat in principe alle gebouwen en bouwwerken binnen het bouwperceel worden gebouwd. Hieronder gaan we hier nader op in.

Het voorerf

Het voorerf is niet apart bestemd. Op woonerven valt het voorerf onder het bestemmingsvlak, bij de agrarische erven valt het buiten het bouwvlak. De gemeente beschermt het karakteristieke aanzicht van het voorerf door kleine bijgebouwen, aanbouwen aan de woning en bedrijfsgebouwen in principe alleen vanaf 2 meter achter de voorgevel van de woning toe te staan. Het karakteristieke voorerf is onbebouwd en onverhard, behalve de oprijlaan en de tuinpadjes.

Bouw van een nieuwe (agrarische bedrijfs)woning; de plaats op het erf

De welstandsnota geeft aan dat de woning in principe evenwijdig aan de zijdelingse perceelgrenzen staat. Daarnaast verspringen de rooilijnen van de woningen op de erven in een straat ten opzichte van elkaar. De bebouwing staat vrij op het erf en ligt enigszins terug van de straat. Hieronder volgen de specifieke regels vanuit het bestemmingsplan.

Wonen

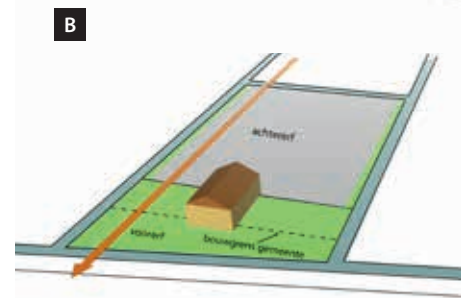
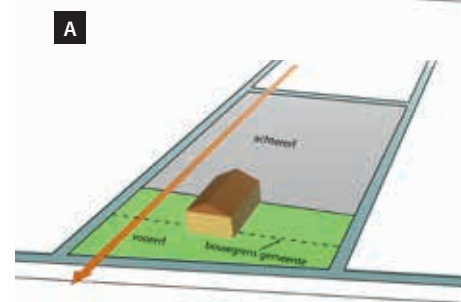
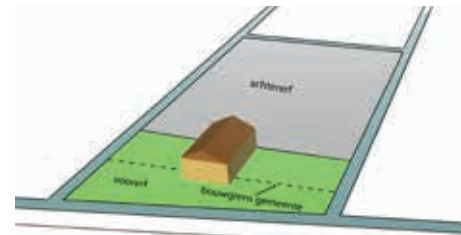
U kunt een nieuwe woning volgens de regels van het bestemmingsplan op het bestemmingsvlak wonen bouwen. U mag alleen een nieuwe woning bouwen als vervanging van een andere woning op een bestemmingsvlak. Op een woonbestemming mag één woning staan (tenzij anders is aangegeven op de bestemmingsplankaart). De bijgebouwen moeten minimaal 2 meter achter de naar weg toe gekeerde gevels staan. De inhoud van een nieuwe woning mag maximaal 600 m³ bedragen.

Agrarisch

Een nieuwe bedrijfswoning bouwt u binnen het bouwvlak. Voor een nieuwe bedrijfswoning geldt dat deze minimaal 10 meter van de weg moet worden gebouwd. De bijgebouwen moeten minimaal 2 meter achter de voorgevelrooilijn staan. De inhoud van een bedrijfswoning mag maximaal 600 m³ bedragen, tenzij er de aanduiding stolp geldt. In dat geval gelden specifieke bouwvoorschriften voor een stolp.

Sluit bij nieuwbouw aan bij de bebouwing in de straat. Van oudsher werden woningen evenwijdig aan het verkavelingspatroon gebouwd. Zij kunnen daardoor schuin op de weg staan. Als de nieuwe woning dan recht aan de straat wordt gebouwd, dan doorbreekt dat het karakteristieke straatbeeld.

Erfzonerings woonbestemming:

- A Erfzonerings in voorerf en achtererf. Voor elke zone gelden eigen specifieke regels voor veranderingen.
- B De gemeente kan voorwaarden stellen aan de plaats van een nieuw gebouw of bouwwerk in verband met een doorzichtigheid over uw erf.
- C Op de erfzonerings gelden zones die niet bebouwd en niet verhard mogen worden.

Het voorerf is binnen het gemeentelijk beleid beschermd door bijgebouwen en aanbouwen bij een woning alleen vanaf 2 meter achter de voorgevelrooilijn toe te staan.

Stolpboerderijen

Stolpen hebben met de bestemming 'Wonen Stolp' een specifieke bestemming en staan apart aangegeven op de bestemmingsplankaart. De maatvoering van een nieuwe stolp moet gelijk zijn aan die van de huidige stolp.

Uitstraling van de (stolp)boerderij

Binnen het beleid van de gemeente zijn de structuur en de hoofdkarakteristieken van de stolpboerderij beschermd. De aanwezige stolpboerderijen zijn apart bestemd en aangegeven op de bestemmingsplankaart. Het uitgangspunt bij een stolp is één bouwlaag met piramidevormig dak. Het woonhuis is óf onder het piramidedak gesitueerd óf als een apart volume tegen de stolp aangeschoven. De maat varieert van klein bij een plattegrond van 12 bij 12 meter tot groot bij een plattegrond van 20 bij 20 meter. De stolp kan ook rechthoekig zijn. Aan de buitenzijde van de stolp moet in principe tot uitdrukking komen dat een stolp van oorsprong bestaat uit een woongedeelte en een werkgedeelte. Het woongedeelte komt tot uitdrukking door grotere openingen in de gevels en het werkgedeelte door kleinere openingen met veelal een 'darsdeur'. Aan een stolpboerderij mogen geen aanbouwen worden aangebracht, tenzij het om een 'staartstuk' gaat. De voorgevel heeft een rijker karakter dan de zij- en achtergevel. Als hoofdmateriaal van de gevel gebruikt u baksteen in aardtinten, geel of oranje, al

Aanvullende tips en adviezen

Het voorerf bepaalt de aanblik van het veenweide erf. Het behoud van de solitaire positie van de stolp of andere woning en de representatieve uitstraling van het voorerf zijn belangrijk. Bouwt u daarom vrijstaande bijgebouwen of andere bouwwerken (waaronder ook vergunningsvrije bouwwerken) bij voorkeur achter de achtergevelrooilijn. Als de ruimte op uw erf dat niet toelaat, plaatst u het nieuwe gebouw dan zo ver als mogelijk achter de voorgevel. Bouwt u gebouwen evenwijdig aan de zijdelingse perceelgrenzen.

U kunt uw voorerf representatief inrichten met gras of een eenvoudige boerentuin met een combinatie van sieroorten en nutsoorten. Hagen kunnen de siertuin van het overige deel van het voorerf afscheiden. Leibomen plant u voor de voorgevel, niet te dicht op elkaar. Heeft u een erf van 20 meter of breder, dan kunt u waar nodig de bomenrij rond het voorerf op de voor- en zijerfrand (langs de sloot en voorerfgrens) herstellen. Maak gebruik van inheemse, streekeigen beplanting.

dan niet in combinatie met houten delen. Andere materialen zijn hieraan ondergeschikt. De dakbedekking moet bestaan uit keramische dakpannen of riet. Het toepassen van riet op een dak is alleen toegestaan als dat oorspronkelijk ook was toegepast. De gemeente stelt regels aan de uitstraling van de boerderij, zoals het karakter van de gevels, materialen, kleuren en dakbedekking. Hiervoor kunt u de welstandsnota raadplegen. Op de bestemming Wonen-Stop geldt de richtlijn dat er bij sloop een stolp wordt teruggebouwd.

De karakteristieke vorm van Waterlandse gebouwen is beschermd in het beleid van de gemeente.

Uitstraling van de woning

De welstandsnota beschrijft de regels voor beeldkwaliteit. De woning moeten zijn voorzien van een zadeldakconstructie. Een wolfseind (afgeschuinde kant aan de korte zijden van het dak, boven de voor- en achtergevel) is niet toegestaan. U dient materiaal te gebruiken dat voor het gebied kenmerkend is, dus hout en steen voor de gevelvlakken. Het gebruik van kunststof is niet toegestaan, tenzij sprake is van houtgelijkende materialen en detailleringen. Geglazuurde dakpannen, metalen dakpan- c.q. golfplaten en kunststof dakranden zijn niet toegestaan. Gebruik donkere kleuren voor dakbedekking, metsel- en schilderwerk; witte steen als hoofddrager is niet toegestaan. De gemeente stelt regels aan de uitstraling van de boerderij, zoals het karakter van de gevels, materialen, kleuren en dakbedekking. Hiervoor kunt u de welstandsnota raadplegen.

Het achtererf

Zone achtererf van woonbestemming en de overgangszone van agrarische en bedrijfsbestemmingen

Op het achtererf kunt u aan- en uitbouwen van de woning en bijgebouwen realiseren. Bijgebouwen staan vrij op het erf, bij voorkeur achter de woning. U mag de bouwwerken bouwen vanaf 2 meter achter de voorgevelrooilijn (dat is de lijn die vanaf 2 meter achter de voorgevel vanaf de zijgevel recht naar de zijergrenzen loopt) of 2 meter achter (het verlengde van) de andere naar de weg gekeerde gevels van de woning. Bij stolpen op een woonbestemming geldt dit laatste ook, maar dan vanaf de naar de weg gekeerde gevellijnen.

U kunt in totaal tot maximaal 40 m² aan oppervlakte aan- en bijgebouwen bij een woning bouwen. Daarbij mag de gezamenlijke oppervlakte van de aangebouwde bouwwerken ten hoogste 80% van de oppervlakte van de woning of 50% van het oppervlak van de stomp bedragen. Nieuwe ruimtevormende elementen zoals bebouwing en beplanting dient u in te passen in de landschappelijke hoofdstructuur. De erf- of terreinafscheiding mag maximaal 1 meter hoog zijn. Als hij achter de voorgevel staat, mag hij maximaal 2 meter hoog zijn.

Zone achtererf voor grote bedrijfsgebouwen

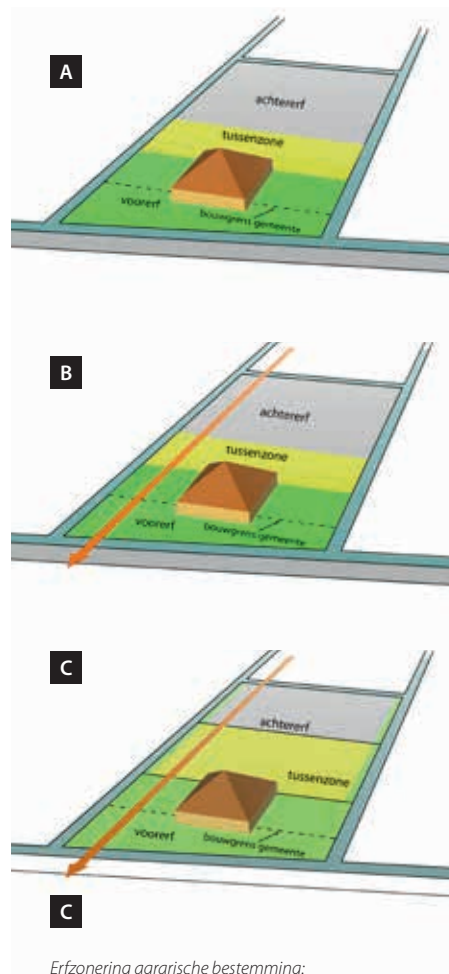
Bedrijfsgebouwen staan vrij op het erf, op enige afstand van de straat. Bedrijfsgebouwen moeten minimaal 20 meter vanaf de voorgrens (langs de weg) van het bouwperceel worden gebouwd en in ieder geval achter de voorgevel van de woning. Andere bouwwerken (geen gebouwen) zoals voedersilo's, mestilo's, mestplaten, hekken, etc. moet u binnen het bouwvlak bouwen. Uitzondering hierop zijn houten damhekken.

Aanvullende tips en adviezen

Vrijstaande bijgebouwen of andere bouwwerken bouwt u bij voorkeur achter de achtergevelrooilijn. Als de ruimte op uw erf dat niet toelaat, plaatst u het nieuwe gebouw dan zo ver mogelijk achter de voorgevel. Als grote agrarische bedrijfsgebouwen naast de woning of stomp staan, springen ze erg in het oog. Vanuit cultuurhistorisch oogpunt is het belangrijk dat u ervoor zorgt dat de boerderij of woning in hiërarchie het hoofdgebouw blijft.

Grote bedrijfsgebouwen bij een woning (geen stomp) moeten minimaal 10 meter achter de voorgevellijn gebouwd worden. Als u echter belang hecht aan een evenwichtige uitstraling van uw erf, dan bouwt u de grote bedrijfsgebouwen minimaal 15 meter achter de achtergevel van de woning.

Erfzonerings agrarische bestemming:

- A Erfzonerings in voorerf, tussenzone en bedrijfs erf. Voor elke zone gelden eigen specifieke regels voor veranderingen.
- B Uw gemeente kan voorwaarden stellen aan de plaats van een nieuw gebouw in verband met doorzicht over uw erf.
- C Op de erfanden gelden zones die niet bebouwd en niet verhard mogen worden.

Bouwt u daarom grote agrarische bedrijfsgebouwen op enige afstand achter de woning. De zone voor grote (agrarische) bedrijfsgebouwen ligt vanaf 10 - 15 meter achter (het verlengde van) de achtergevel van de woning.

Uitstraling bijgebouwen bij de woning en bedrijfsgebouwen

Bijgebouwen moeten zijn voorzien van een zadeldakconstructie. Een wolfseind (afgeschuinde kant aan de korte zijden van het dak, boven de voor- en achtergevel) is niet toegestaan. De detaillering van hoofddrager en kozijnen is sober en zorgvuldig. Pas karakteristieke detaillering toe in dorpels, lateien, vensterbanken, goten, gootklossen, windveren e.d. Gebruik materiaal dat voor het gebied kenmerkend is, dus hout en steen voor de gevelvlakken. Voor gevelvlakken van (agrarische) bedrijfsgebouwen kunnen ook metalen profielplaten worden toegepast. Het gebruik van kunststof is niet toegestaan, tenzij sprake is van houtgelijkende materialen en detailleringen. Geglazuurde dakpannen zijn niet toegestaan. Gebruik geen damwand profielplaten als dakbedekking of bitumen voor hellende daken. Gebruik donkere kleuren voor dakbedekking, metsel- en schilderwerk. Witte steen als hoofddrager is niet toegestaan.

Bij de bouw van agrarische bedrijfsgebouwen, waaronder de verschillende typen stallen, dient u te zorgen voor met een goede landschappelijke inpassing. De stal moet achter het hoofdgebouw en in de kavelrichting en/of de richting van de bestaande erfbebouwing worden gebouwd. Daarnaast vindt de gemeente het belangrijk dat het nieuwe gebouw past bij de gebouwen die al op het erf staan en dat de plaats van het gebouw op het erf aansluit bij de aanwezige gebouwen. Verder gelden de volgende regels:

- Voorkeur voor overwegend enkelvoudige bebouwingsmassa's in verband met een minder massief silhouet.
- Keuze voor type systeembouw dat het meest aansluit bij reeds bestaande agrarische bebouwing.
- De bouwrichting van gebouwen is haaks op de straat, waardoor de bogen c.q. schuine vlakken van de zaagtanden parallel aan de straat staan.
- Gevels in traditionele materialen, waarbij u kiest voor een eenduidig materiaal- en kleurgebruik.
- Gevels en daken uitvoeren in donkere en gedekte kleur; daken in beginsel in donkergrijs.
- Streven naar erfinrichting waarbij het zicht op de staluitbreidingen vanaf de openbare weg én omringende landschap wordt gemaskeerd, aansluitend bij de traditionele erfinrichting en aansluitend bij bestaande windsingels en boomgaarden.

Aanvullende tips en adviezen

Door de schaalvergroting in de agrarische sector zijn ook de bijgebouwen op agrarische erven (stallen/schuren) de afgelopen decennia steeds groter geworden. De grote, veelal gesloten volumes hebben een grote invloed op het ruimtelijk beeld van de erven. De woning is niet langer het grootste volume en zichtlijnen over het erf naar het buitengebied verdwijnen. Als bovendien de beplanting op de erfranden ontbreekt, zijn de stallen/schuren van grote afstand zichtbaar. Om de identiteit van het veenweidegebied te versterken is het belangrijk dat de uitstraling van het nieuwe gebouw past bij die van de streek. Bijzondere vormen en bont materiaalgebruik passen niet. Belangrijk zijn rust en samenhang. Systeembouwstallen of schuren met materialen zoals damwandprofiel, golfplaat of beton staan overal in Nederland en hebben overal hetzelfde uiterlijk. Door aan te sluiten bij de kenmerken van uw streek, voegt u kwaliteit toe aan het landschap. Opslag van ruwvoer zorgt voor een hoge mate van verrommeling in het landschap. Zet ruwvoer, bijvoorbeeld ronde balen, zo veel mogelijk aan de binnenzijde van het erf, zo veel mogelijk uit het zicht. Indien mogelijk slaat u het ruwvoer op in een schuur.

De huidige landbouw krijgt door de steeds grotere gebouwen een industriële uitstraling.

De kleur van deze stal sluit niet aan bij de kleuren van het landschap. Door kleuren te kiezen die passen in het landschap, ontstaan eenheid en rust.

Erfpad met doorzicht over het erf

Het beleid van de gemeente is gericht op behoud van de zichtlijnen vanuit de bebouwingslinten naar de achterliggende open polders. De gemeente vindt deze zichtlijnen van groot belang, aangezien mensen het landschap vooral vanaf de weg kunnen beleven. De gemeente kan u bij veranderingen op uw erf vragen rekening te houden met de zichtlijnen door toekomstige bebouwings- en beplantingselementen te plaatsen achter de bestaande bebouwing in plaats van ernaast.

De bestaande laanbomen of bomen die op de erfrand staan mogen niet zonder vergunning en compensatie worden gekapt.

Aanvullende tips en adviezen

Wanneer u het doorzicht over uw erfpad of op een andere plaats over het erf herstelt, dan verhoogt dat direct de waarde van het erf. Belangrijk is dat u het erfpad niet op de erfranden aanlegt. Heeft u een erfpad en is dat onbeplant? Dan kunt u, als er genoeg ruimte is, laanbomen langs het erfpad planten, zoals els, es, wilg of fruitbomen. Waar de ruimte voor grote bomen ontbreekt, kunt u kleinere soorten zoals els, lijsterbes of veldesdoorn toepassen. Ook kunt u fruitbomen of es in een lei-, knot- of gekandelaberde vorm snoeien.

Behoud van zichtlijnen naar het open landschap is van groot belang in Waterland.

Een bouwrijpe zone op de erfranden voor beplanting

De gemeente geeft aan dat voortuin, erfinrichting en eventuele houtsingels deel uitmaken van het bouwperceel. Richtlijn is dat landschappelijke inpassing van agrarische bedrijven ook plaatsvindt binnen het bouwperceel. De gemeente geeft in haar beleid aan dat vergroting van de omvang of wijziging van het bouwvlak gepaard moet gaan met het opnieuw inpassen van het erf in het landschap door gebruik van streekeigen beplanting. Zij geeft daarbij aan dat bomen die hoger zijn dan de gebouwen (es, wilg, iep, noot, esdoorn) alleen bij de (openbare) weg zijn toegestaan. Bomen op de zijerfranden mogen niet hoger zijn dan de gebouwen. Hiervoor kunt u zwart els, knotwilg, berk of hoogstamfruitboomsoorten gebruiken. Zie voor meer regels bij uitbreiding van het bouwvlak hoofdstuk 4.

Voor het aanleggen van bomen en andere opgaande beplanting heeft u een omgevingsvergunning nodig.

Aanvullende tips en adviezen

De bomenrij op de voor- en zijerfranden geeft het veenweide erf zijn karakteristieke uitstraling. Op de achtererfrand staat geen beplanting. Soms is één erfrand, die niet op de wind ligt, onbeplant. Belangrijk voor de identiteit van het veenweide erf is dat u de beplanting op de erfranden herstelt of nieuw aanlegt. Houdt u de breedte van de zone die de gemeente heeft vastgesteld aan tussen de perceelgrens en het nieuwe gebouw en is deze minder dan 4 meter? Dan is er te weinig ruimte voor een karakteristieke bomenrij. U kunt op de erfranden dan beter alleen gras inzaaien. In dit geval staat de nieuwe stal of schuur open in het landschap. Dan is een representatief ontwerp van het gebouw des te belangrijker.

Markering van de randen is belangrijk voor de herkenbaarheid van de erven in het open landschap. De bomenrij op de erfranden vormt het kader rond de gebouwen in het landschap.

Erfranden beplanten tot 50 meter achter achtergevelrooilijn van de woning

Kiest u voor een erf met een karakteristieke bomenrij op de zijerfranden? U kunt dat als volgt doen:

■ *Klein erf (tot 60 meter breed)*

- Reserveer minimaal 5 en liefst 8 meter tussen de perceelgrens (insteek sloot) en de nieuwe bebouwing voor een bomenrij met een kleine boomsoort zoals knotwilg, els, berk of lijsterbes. Dit noemen we bomen van de 2e grootte.

■ *Groot erf (breder dan 60 meter)*

- Reserveer minimaal 8 en liefst 10 meter tussen de perceelgrens (insteek sloot) en de nieuwe bebouwing voor een bomenrij met een grote boomsoort zoals es, wilg of iep. Dit noemen we bomen van de 1e grootte.

Een nadere toelichting op toepassing van bomen van de 1e en de 2e grootte is te vinden in hoofdstuk 5. Hierboven staat de term 'insteek sloot'. Dit is het punt waarop het maaiveld overgaat in de helling van het talud van de sloot. De insteek sloot ligt dus op maaiveldhoogte.

Zijn de huidige erfranden (deels) beplant, laat de nieuwe bomenrij dan aansluiten op de aanwezige bomenrij. Als op de erfranden nog geen beplanting staat, dan kunt u de beplanting herstellen langs de voor- en zijerfranden.

Houd er ook rekening mee dat een bomenrij vrij doorzichtig is. Tussen de stammen door is de bebouwing goed zichtbaar. Daarom is het belangrijk om bij het ontwerp van het gebouw aan te sluiten bij de streekeigen kenmerken. Staat er op uw erf streekeigen bebouwing, dan kunt u ook één erfrand vrij houden van beplanting. U kunt dan de minimale door de gemeente gestelde onbebouwde zone tussen het gebouw en de insteek sloot aanhouden.

Wanneer u een hoog gebouw gaat plaatsen, of een hoge bebouwingsintensiteit wilt, of als u kiest voor een algemeen in Nederland gebruikte vormgeving, gebruik dan de wat meer gesloten beplanting voor de zij- en achtererfranden. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor een sleufsilo, stamptolen, parkeerplaatsen met trailers e.d.

Hiervoor kunt u een (dubbele) elzenhakhoutsingel, een bomenrij (2e grootte) met een enkele struikenrij of een windsingel van één rij bomen (2e grootte) en 2 rijen struiken gebruiken. Voor een windsingel heeft u meer ruimte nodig, namelijk 10 – 12 meter. Gebruik deze beplanting dan alleen achter de achtergevelrooilijn van de woning of stolp, langs de nieuwe bebouwing. Hoe hoger de bebouwingsintensiteit of de bebouwingshoogte, hoe meer verdicht de groene zone op de erfranden hoort te zijn.

De bovengenoemde afmetingen voor de beplanting zijn minimale maten. Houd er rekening mee dat als de beplanting te weinig ruimte heeft, deze over daken gaat hangen of dat u vaker zult moeten snoeien. Bovendien heeft u ruimte nodig om de sloten mechanisch te onderhouden. Overigens vraagt een bomenrij veel minder onderhoud dan een struikenrij, elzensingel of windsingel.

Regel van het Hoogheemraadschap is dat nieuwe gebouwen op een minimale afstand van de erfgrans (insteek sloot) gebouwd worden. Op de erfrand komt inheemse beplanting.

Reserveer op de erfranden bij voorkeur 6 – 8 meter tussen de sloot en het gebouw voor een bomenrij.

Als u verplaatsbare elementen zoals ronde balen binnen beplanting op het achtererf plaatst, vallen ze nauwelijks op in het landschap.

Erfranden beplanten agrarisch erf vanaf 50 meter achter de achtergevelrooilijn van de woning

Om de landschappelijke kwaliteit van het veenweidegebied te beschermen is het belangrijk om achtererven met bedrijfsbebouwing op een zorgvuldige manier in het landschap in te passen. Het open veenweidegebied is een heel belangrijk broedgebied voor weidevogels zoals grutto en Kievit.

Weidevogels houden een bepaalde afstand tussen hun nest en bebouwing of beplanting. In beplanting zitten namelijk roofdieren zoals kraaien op de uitkijk naar weidevogelnesten. Agrarische bouwvlakken worden in de regel naar achteren toe uitgebreid. De bebouwing kan dan meer in de richting van de kern van het weidevogelbroedgebied komen.

Gebruik in de zone voor bedrijfsgebouwen vanaf 50 meter achter de achtergevelrooilijn van de woning zo min mogelijk hoge beplanting. Het beplanten van de erfranden kunt u als volgt doen:

- U kiest voor een optimale landschappelijke inpassing van het nieuwe gebouw in het veenweidelandschap, die ook rekening houdt met het weidevogelleefgebied:
  - Reserveer minimaal 5 en liefst 8 meter tussen de perceelgrens (insteek sloot) en de nieuwe bebouwing en maak gebruik van een in de streek passend ontwerp voor het nieuwe gebouw, zodat u kwaliteit toevoegt aan het landschap. Laat het ontwerp aansluiten bij de regionale ambachtelijke context en bij de aanwezige karakteristieke bebouwing, bijvoorbeeld

de stolp op het erf. De erfranden zaait u alleen in met gras, zonder andere beplanting. In een gebied zonder weidevogels kunt u desgewenst op een erfand een knotbomenrij planten. Informatie over de verspreiding van weidevogels is beschikbaar bij Landschap Noord-Holland.

- U kiest voor binnen het gemeentelijk beleid passende bebouwing, maar zonder een direct op de streek afgestemd ontwerp. Of u gaat hoge bebouwing of een hoge bebouwingsdichtheid bouwen:
  - Reserveer minimaal 8 en liefst 10 meter tussen de insteek sloot en het bouwwerk voor een dubbele rij wilgen- of elzenhakhoutsingel of een enkele struikenrij (struweelhaag). Afhankelijk van het type gebouw is een knotbomenrij of een bomenrij van zwarte els ook mogelijk.
  - Reserveer minimaal 10 tot 12 meter tussen de insteek sloot en het bouwwerk voor een gesloten windsingel met 2 tot 3 rijen struiken (geen bomen).

Een mooi gebouw, dat kwaliteit aan het landschap toevoegt, heeft altijd de voorkeur boven het inpakken met dichte beplanting.

Bij het maken van keuzes voor inpassing van een bedrijfserf in het landschap is maatwerk heel belangrijk. Voor ondersteuning bij het maken van uw plannen kunt u contact opnemen met de gemeente of Landschap Noord-Holland.

Tegenwoordig is de beplanting op erven vaak heel dicht. Daarmee verdwijnt het open karakter van de erven steeds meer. Gebruik daarom, vooral op de voorerfrand, doorzichtige beplanting zoals laanbomen.

In een open weidevogelgebied kan een erfand rond een in de streek passende bebouwing ook prima zonder beplanting blijven.

Maak uw erf compleet met streekeigen erfbeplanting

De bomen op uw erf mag u niet zonder vergunning kappen. Voor het kappen van bomen (dwarsdoorsnede van de stam van minimaal 10 cm op 1,30 meter hoogte) heeft u een omgevingsvergunning nodig. Bij het verlenen van een omgevingsvergunning is het mogelijk dat u een herplantplicht krijgt opgelegd. Dit betekent dat u vervangende beplanting moet aanbrengen. Kortheidshalve wordt hier verwezen naar de Bomenverordening van de gemeente Waterland. De gemeente Waterland heeft in het bestemmingsplan Buitengebied Waterland 2013 regels gegeven ten behoeve van het behoud, beheer en mogelijk herstel van het open veenweidegebied. Het planten van hoog opgaande beplanting is in strijd met

het behoud van dit open agrarische cultuurlandschap en om die reden niet toegestaan. Deze beperking zorgt ook voor een positieve invloed op weidevogels. Een groot deel van het grondgebied in de gemeente Waterland is aangewezen als weidevogelleefgebied. Gronden waarop agrarische bebouwing is toegestaan zijn aangeduid als 'bouwperceel'. Dit bouwperceel omvat het totaal van de agrarische bebouwing en het bijbehorend erf. Voortuin, erfinrichting en eventuele erfrandbeplanting maken deel uit van het bouwperceel. Ook voor percelen met een woonbestemming geldt dat u bij voorkeur op uw erf zelf zo min mogelijk hoog opgaande beplanting zoals brede windsingels met populieren dient te gebruiken. Zet bomen alleen op het voorerf en houdt de beplanting op het achtererf laag.

Aanvullende tips en adviezen

Met karakteristieke erfbeplanting maakt u uw erf compleet en draagt u bij aan de versterking van de identiteit van het veenweidegebied (zie hoofdstuk 2). U kunt bijvoorbeeld hagen als afscheiding van het voorerf (tuin of moestuin) aanleggen. Let op, hagen op de zij- of achtererfgrenzen zijn niet karakteristiek. Verder kunt u leibomen planten voor de zuid- of westgevel van de boerderij. Denk ook aan solitaire bomen op het voorerf of een notenboom op het achtererf. Als er ruimte is op het zij- of achtererf, kunt u een kleine half-hoogstamfruitboomgaard met een stuk of vijf bomen planten. Hiermee kunt u bijvoorbeeld het zicht op grote stallen op het achtererf wegnemen. Grote boomgaarden zijn niet karakteristiek op het veenweide erf. Zie daarnaast ook de eerste paragraaf van dit hoofdstuk voor herstel van authentieke kenmerken, het vervangen van niet streekeigen kenmerken en het inpassen van bestaande bouwwerken.

Van het snoeihout kunt u takkenrillen maken. Zo'n takkenril biedt vogels en kleine zoogdieren schuil- en nestgelegenheid. Meer informatie over aanleg en onderhoud van bomenrijen, windsingels en andere beplanting kunt u vinden in hoofdstuk 5. Hier vindt u ook de lijst van inheemse boom- en struiksoorten.

In hoofdstuk 4 kunt u aan de hand van een stappenplan stap voor stap uw eigen ontwerp schetsen voor (her)inrichting van uw erf tekenen. U kunt voor advies over erfinrichting en mogelijkheden voor een financiële bijdrage terecht bij Landschap Noord-Holland. U kunt ook een erfinrichtingsplan laten opstellen. In zo'n plan staat waar de bebouwing komt, waar welke beplanting karakteristiek is en welk onderhoud de beplanting nodig heeft.

De erfbeplanting en de bebouwing vormen samen een fraai erf.

Snoeihout kunt u verwerken tot takkenril. Hierin kan een winterkoning broeden of een egel overwinteren.

Aanleg paardenbouwwerken zoals een paardenbak

Voor het aanleggen of bouwen van paardenbouwwerken zoals een rijbak, paddock, stapmolen en dergelijke gelden aanvullende regels, naast wat hierboven is omschreven. Deze regels zijn voor de hobbymatige paardenhouderij anders dan voor de bedrijfsmatige paardenhouderij.

Hobbymatige paardenhouderij

Het hobbymatig houden van paarden is kleinschalig, het gebeurt als liefhebberij en is niet gericht op het genereren van omzet. Het hobbymatig houden van vijf paarden of pony's is in de gemeente Waterland zonder milieuvergunning toegestaan. Als u een aanvraag voor een bouwvergunning indient, dan is de milieuwetgeving daarin een richtlijn en men weegt het aantal paarden dat u op uw gronden heeft daarin mee. De gemeente maakt de afweging of de activiteit onder 'hobbymatig' kan blijven of onder 'bedrijfsmatige paardenhouderij' valt. De gemeente bepaalt dit onder andere aan de hand van de milieuwetgeving. Aanleg van een paardenrijbak of paddock voor hobbymatig gebruik is mogelijk op het bestemmingsvlak wonen of een agrarisch bouwvlak. Andere bouwwerken zoals een longeerkraal of stapmolen zijn op een woonbestemming niet mogelijk.

Aanleg van een paardenbak voor hobbymatig gebruik is binnen de woonbestemming alleen mogelijk met een afwijking van het bestemmingsplan onder voorwaarden. U moet hiervoor een omgevingsvergunning aanvragen.

Voor het aanleggen van de paardrijbak op het bestemmingsvlak (op het erf) gelden de volgende voorwaarden:

- De paardrijbak is maximaal 1200 m².
- Zoveel mogelijk achter de hoofdgebouwen aanleggen en op een afstand van ten hoogste 100 meter uit de dichtstbijzijnde gevel van de (bedrijfs)woning.
- Situeren zoveel mogelijk recht achter de voorgevel van het hoofdgebouw en landschappelijk inpassen.

- Geen verlichting toegestaan bij de paardenbak.
- Geen onevenredige afbreuk doen aan de woonsituatie, de verkeers- en parkeersituatie, de milieusituatie en de gebruiksmogelijkheden van de aangrenzende gronden.
- Hekwerken mogen maximaal 1 meter hoog zijn, met uitzondering van hekwerken die binnen het bouwperceel achter de voorgevelrooilijn worden geplaatst. Deze mogen maximaal 2 meter hoog zijn.

Een paardrijbak is een 'bouwwerk geen gebouw zijnde' en mag dus niet overdekt zijn. Verderop volgen aanvullende tips en adviezen voor het goed inpassen van de rijbak op uw erf.

De gemeente kan bovendien eisen stellen aan de plaats van de paardenbak op het bouwvlak in verband met de inpassing in het landschap. Belangrijk is dat u aan de gemeente voorlegt hoe u op basis van de kenmerken van het veenweide erf de rijbak inpast op uw erf.

Buiten het bestemmingsvlak is het niet toegestaan een paardenbak aan te leggen. Ook kan er geen afwijking van het bestemmingsplan worden aangevraagd.

Bedrijfsmatige paardenhouderij

Een bedrijfsmatige (professionele) paardenhouderij is een volwaardige paardenhouderij, gericht op het genereren van voldoende bedrijfsresultaat. De gemeente maakt onderscheid tussen productiegerichte paardenhouderij en gebruiksgericte paardenhouderij. Een productiegerichte paardenhouderij is uitsluitend of in hoofdzaak gericht op het voortbrengen, africhten, trainen en verhandelen van paarden. Dit zijn de fok- en opfokbedrijven, hengstenhouderijen en paardenmelkerijen. Een gebruiksgericte paardenhouderij is een bedrijf dat in hoofdzaak is gericht op het africhten, het opleiden en het trainen, alsmede het opvangen en stallen van paarden en/of pony's in de vorm van een paardenpension, al dan niet in combinatie met elkaar. Volledig productiegerichte paardenhouderijen vallen binnen het bestemmingsplan van de gemeente Waterland onder de agrarische bestemming. Het stallen van paarden, een pensionfunctie en het beleren en trainen van paarden zijn de gebruiksgericte paardenhouderijen en vallen onder de bestemming Agrarisch-Paardenhouderij. Binnen de gebruiksgericte paardenhouderijen zijn expliciet zelfstandige manegeactiviteiten uitgesloten. Er is geen sprake van een publieksgerichte functie. Daarom bestaat er ook geen mogelijkheid voor ondergeschikte horeca.

Alle gebouwen en bouwwerken, waaronder ook paardenbakken, paddocks, parkeerplaatsen, mestplaat en voeropslag, moeten binnen het bouwvlak worden gebouwd. Een paardrijbak is een

bouwwerk en mag dus niet overdekt zijn. Lichtmasten of andere lichtinstallaties mogen maximaal 7 meter hoog zijn. Hekwerken mogen maximaal 1 meter hoog zijn met uitzondering van hekwerken die binnen het bouwperceel achter de voorgevelrooilijn komen. Deze mogen maximaal 2 meter hoog zijn. Gebruiksgerichte paardenhouderijen kunnen alleen binnen de als zodanig bestemde bouwvlakken worden gevestigd. Buiten het bouwvlak Agrarisch-Paardenhouderij is het niet toegestaan een paardenbak aan te leggen. Ook kan er geen afwijking van het bestemmingsplan worden aangevraagd.

Aanvullende tips en adviezen

Als u de paardenbak achter de bestaande bebouwing op het achtererf, langs de erfrand aanlegt, dan is het beste om deze in te passen met een grondwallepje dat met gras begroeit of door het aanbrengen van riet op de oevers. Wilt u liever de bomenrij doortrekken langs de buitenrijbaan, dan kunt u het beste kiezen voor knotbomen. Deze blijven laag en verstoren de openheid daardoor het minst. Gebruik voor omheining rondom de paardenbak/paddock bij voorkeur opengewerkte, houten hekwerken van maximaal 1,50 meter hoog, in een donkere gedekte kleurstelling (grijs, bruin of donkergroen).

Om ervoor te zorgen dat vogels en andere dieren en planten zo min mogelijk last hebben van het licht van de lichtmasten rond de rijbak, kunt u beter meerdere (4 – 6) lichtmasten plaatsen met een lagere lichtintensiteit dan één lichtmast met een hoge lichtintensiteit. Daarnaast kunt u het beste LED lampen gebruiken in een kleur waarvan bekend is dat die het minste storend effect heeft op de natuur.

Gebruik van schriklint als afrastering valt erg op in het open landschap. Schrikkoord is hiervoor een goed alternatief. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk bespreken we al hoe u een paardenbak op uw erf met beplanting kunt inpassen en welke afrastering het beste in het landschap past.

Opslag van ruwvoer (bijvoorbeeld ronde balen) zorgt voor een hoge mate van verrommeling in het landschap. Zet ruwvoer zo veel mogelijk uit het zicht, aan de binnenzijde van het erf. Voor nadere adviezen kunt u contact opnemen met Landschap Noord-Holland.

U kunt u een paardenbak buiten op uw erf ook inpassen door er een wal omheen te leggen en die te laten begroeien met gras.

Paardenbak zichtbaar in het open landschap.

Paardenbak minder zichtbaar door graswal.

Een rijbak bouwt u op het bestemmingsvlak wonen. U kunt de paardenbak landschappelijk inpassen met bijvoorbeeld een bomenrij op de erfrand.

Bestaande situaties kunt u verbeteren met streekeigen beplanting, zoals een geschoren haag. Nog beter is als bij herinrichting van het erf ook paardenbouwwerken zorgvuldig worden ingepast.

LED lampen (groen voor vogels en geel voor vleermuizen) zijn minder storend voor deze dieren.

Voorbeeld erf

'Pensionstal Van Beurden' in de gemeente Landsmeer

Voor het houden en rijden van paarden zijn voorzieningen nodig, die veel ruimte vragen. Paardenbakken zijn hier het bekendste voorbeeld van. Deze rijbakken of paddocks zie je steeds vaker in het landschap op of bij woon- of boerenerven. Rijbakken en andere paardenbouwwerken zoals stapmolens vallen erg op in het landschap als deze niet op een zorgvuldige manier op het erf zijn ingepast. Om paardenhouders te inspireren hun (toekomstige) paardenbak en andere paardenbouwwerken goed op hun erf in te passen, zijn 'voorbeeldpaardenhouderijen' ingericht. Dit is voor elk type landschap in Laag Holland gedaan. Eén in een droogmakerij; Stal Bastiaan, één in de binnenduinrand; De Sterrenhoeve en één in het veenweidegebied: Stal Van Beurden. Ook voor andere erfeigenaren is het leuk om de erven te bezoeken om ideeën op te doen voor erfinrichting. Hieronder volgt een korte presentatie van de voorbeeldpaardenhouderij voor het veenweidegebied in Laag Holland: 'Stal Van Beurden' aan Purmerland 94 in de gemeente Landsmeer.

Pensionstal Van Beurden ligt in het veenweidegebied in de gemeente Landsmeer. De bodem bestaat uit veengrond. Sinds 2011 heeft Corina van Beurden samen met haar man een pensionstal voor 15 paarden. Zij willen laten zien dat het goed mogelijk is om paardenhouderij te combineren met goede zorg

Het voorerf wordt karakteristiek ingericht met leibomen, haag en boerenheesters.

voor het landschap. Op het erf zijn 15 paardenboxen, een buitenrijbaan, 3 paddocks en een parkeerplaats voor trailers. Daarnaast beschikt men over 8 hectare weiland.

Op dit veenweide erf was de bebouwing al zodanig gesitueerd dat er goede mogelijkheden waren om de paardenbouwwerken op een mooie manier op het erf in te passen. De herinrichting tot voorbeeldbedrijf bestond uit het aanleggen van streekeigen beplanting en het aanpassen van de paardenbouwwerken. Het voorerf is representatief ingericht met leilinden, hagen en enkele boerenheesters. De coniferen haag bij het terras is vervangen door een haag die beter past bij het veenweide erf.

Corina van Beurden heeft een kleinschalige pensionstal. 'Met mijn voorbeeld erf wil ik laten zien dat je als paardenhouder kunt bijdragen aan een beter landschap.'

Voorbeeldpaardenhouderij
'Stal van Beurden'.

Op dit veenweide erf was de bebouwing al zodanig gesitueerd dat er goede mogelijkheden waren om de paardenbouwwerken op een mooie manier op het erf in te passen. De herinrichting tot voorbeeldbedrijf bestond uit het aanleggen van streekeigen beplanting en het aanpassen van de paardenbouwwerken. Het voorerf is representatief ingericht met leilinden, hagen en enkele boerenheesters. De coniferen haag bij het terras is vervangen door een haag die beter past bij het veenweide erf. Op de zijerfanden van het voorerf zijn karakteristieke bomenrijen van els en fruitsoorten geplant. Om de kantine en de garage landschappelijk in te passen is aan de noordkant een rij knotwilgen aangeplant. De werktuigenschuur en de stalling voor de paardentrailers zijn aan de zuidkant afgeschermd door een elzenhakhoutsingel. Daarnaast is het plan om de oevers van de erfgransloten flauwer te maken en de nieuwe harde oeverbeschoeiing lager, zodat een fraaie gras-oever kan ontstaan. Het doorzicht over het erf is behouden doordat voor de omheining van de paddocks is gekozen voor open houten hekwerk of koord. Op het achtererf zorgen knotbomen op de erfranden en bloemrijke oevers voor een landschappelijk fraaie inpassing van paddocks en paardenrijbak. Wegens te weinig ruimte op het erf is achter het erf in het weiland een longeerkraal aangelegd. Deze kraal valt nauwelijks op dankzij een aarden walletje, begroeid met gras.

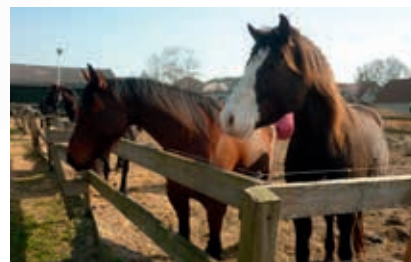
Voor de afrastering van de paddocks en de weiden is koord gebruikt. Koord kan strak worden gespannen en doordat het in de loop van de jaren vergrijs, valt het veel minder op in het landschap dan lint.

Trailers en ronde balen liggen aan de binnenzijde van het erf tussen de bebouwing opgeslagen.

Op de erfranden komt een bomenrij en langs de schuur een elzensingel.

Paarden in de paddock.

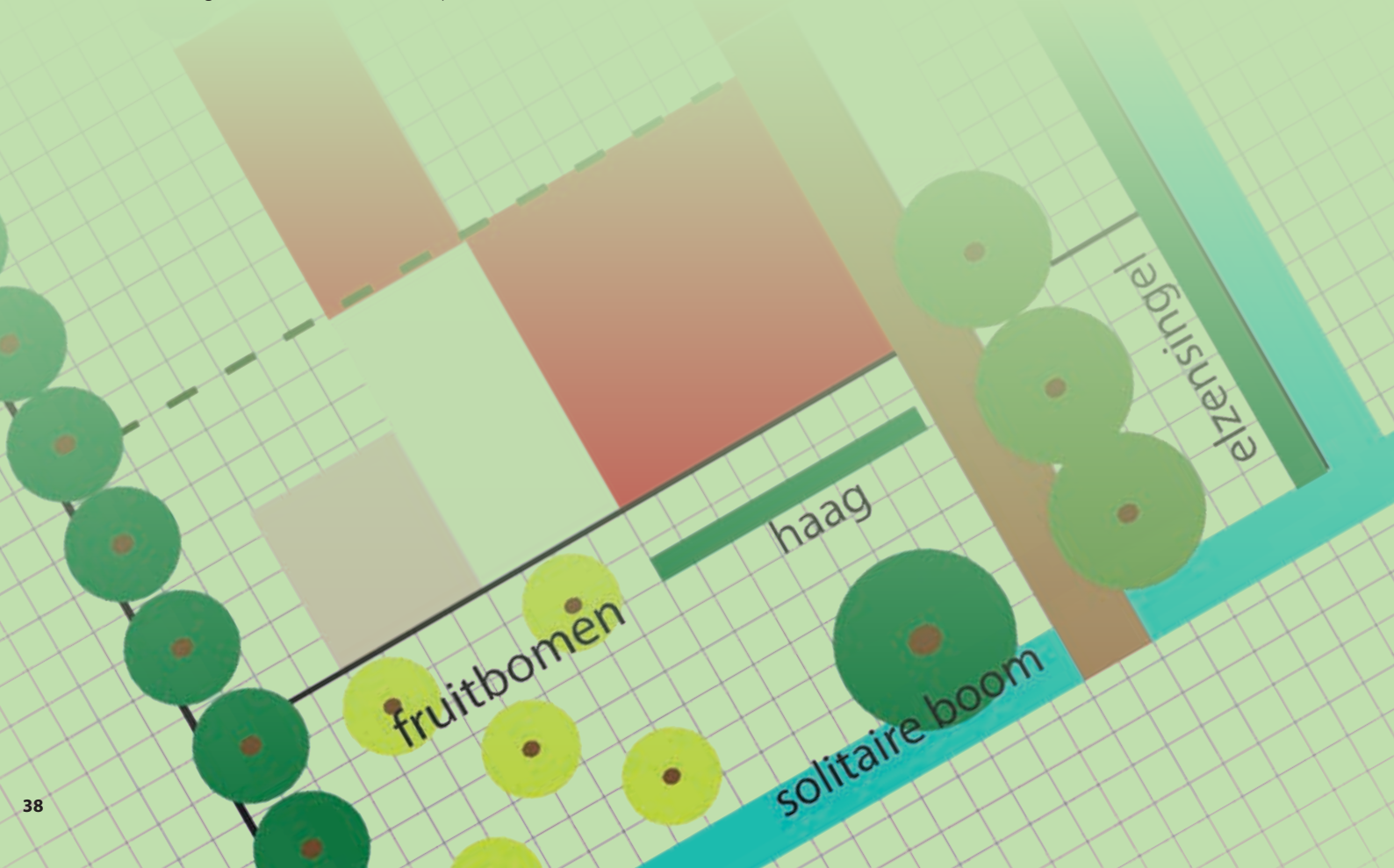

De oevers worden minder steil gemaakt. Langs de oever komt een natuurlijke oeverbeschoeiing met een bloemrijke oever en knotwilgen, om de paardenbakken mooi in het landschap in te passen.

4 Ontwerp uw eigen erf

Met het stappenplan uit dit boekje kunt u uw eigen erf ontwerpen en inrichten als u bouwplannen heeft of uw erf wilt veranderen of herinrichten. Het stappenplan bestaat uit verschillende onderdelen. De eerste stap is het vastleggen van de uitgangssituatie. Als basis voor uw ontwerp en inrichtingsschets maakt u een plattegrond van uw huidige erf. Het tweede deel, stappenplan A, gebruikt u voor het behouden en terugbrengen van streekeigen kenmerken van het veenweide erf en voor het bepalen van de plaats van nieuwe gebouwen of andere bouwwerken op het erf. Hierna gaan we in op het vergroten van uw erf. Hiervoor gebruikt u stappenplan B.

In het stappenplan zijn zowel de regels als de richtlijnen van de gemeente verwerkt. Daarnaast staan de aanvullende maatregelen genoemd die u kunt nemen om uw erf weer volledig streekeigen te maken. Mocht u er niet uitkomen, dan kunt u contact opnemen met uw gemeente of met Landschap Noord-Holland.

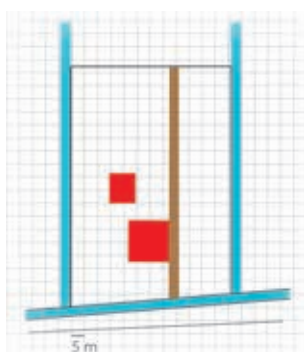
De uitgangssituatie tekenen

Allereerst heeft u ruitjespapier nodig van 0,5 x 0,5 cm. Verder heeft u kleurpotloden nodig. De illustraties bij de diverse stappen dienen ter inspiratie.

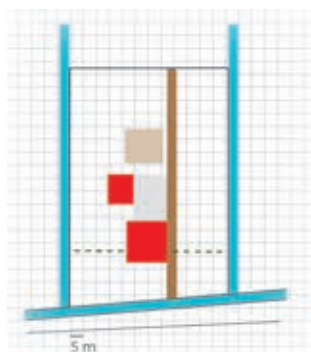
1. Bepaal de afmetingen van uw erf (afmeting tussen de sloten of erf grenzen). Teken met een zwarte pen op het ruitjespapier de huidige grenzen van uw erf. Neem voor elke 5 meter 2 ruiten van 0,5 cm. Als de begrenzing door sloten wordt bepaald, teken dan deze sloten met blauw. Waar geen sloot op de grens ligt, tekent u een zwarte lijn.
2. Teken de huidige woning (stolp), bijgebouwen en het erfpad. Maak gebruik van de ruitjes om te zorgen dat de verhoudingen kloppen. Ga bij voorkeur naar buiten om de afstanden uit te stappen of met een meetlint op te meten. Google Earth is een handig hulpmiddel.
3. Teken het bestemmingsvlak in voor de bestemming wonen. Teken voor overige bestemmingen het bouwvlak in. Zie voor nadere informatie de bestemmingsplankaart van de gemeente op www.ruimtelijkeplannen.nl.
4. Teken de overige bouwwerken (zoals paddock, silo, mestplaat, parkeerplaatsen, etc) op het erf in.
5. Teken aanwezige bomenrijen of beplanting op de erf randen rondom het erf.

6. Teken aanwezige fruitbomen of hoogstamfruitboomgaard en de laanbomen langs het erfpad.
7. Teken aanwezige solitaire bomen, leibomen en bosjes op het erf.
8. Teken de aanwezige hagen, siertuin en moestuin.

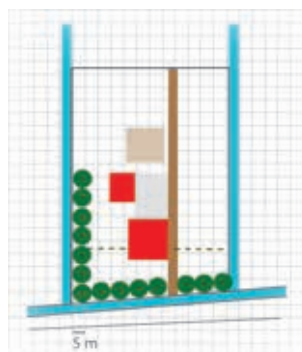
Zo ontstaat een plattegrond van de bestaande situatie op uw erf. Hierop staan alle gebouwen, het erfpad met oprit, het water en de beplanting. Het is handig om enkele kopietjes te maken voor het intekenen van de vervolgstappen. Nog handiger is de plattegrond opnieuw te tekenen, waarbij u dan de gebouwen, bouwwerken, verharding en beplanting die verwijderd gaan worden weglaat. U kunt dit eenvoudig doen door gebruik te maken van carbonpapier, waarmee u uw uitgangssituatietekening kunt overtrekken.

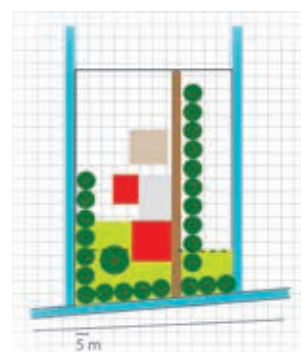
Stap 1 en 2

Stap 3 en 4

Stap 5

Stap 6, 7 en 8

Bouwen op uw erf

A. Bouwen binnen het agrarisch bouwvlak of bestemmingsvlak wonen

Met dit stappenplan brengt u de randvoorwaarden en richtlijnen van de gemeente in het ontwerp. De randvoorwaarden en richtlijnen beschermen een aantal kernwaarden van het veenweide erf. De verschillende tekstkleuren geven de zwaarte van de maatregel aan:

BLAUWE TEKST:

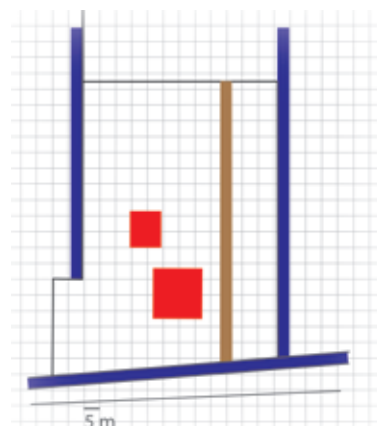
Dit zijn de randvoorwaarden van de gemeente, deze zijn altijd verplicht toe te passen.

GROENE TEKST:

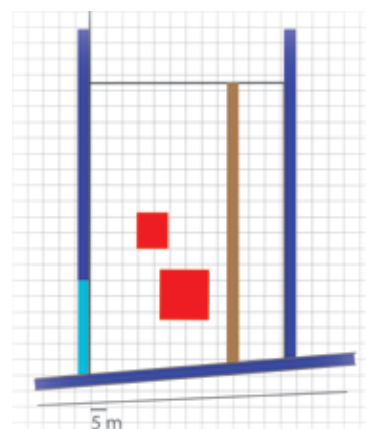
Dit zijn de richtlijnen vanuit de gemeente. Zij zijn de leidraad bij de inrichting van het erf. U kunt ze in overleg met de gemeente aanpassen aan de ter plekke geldende situatie.

Daarbij geven we zo nodig in zwarte tekst aanvullende (vrijblijvende) maatregelen aan die u aan uw ontwerp kunt toevoegen voor de bescherming van de overige kernwaarden van het erf. In de voorbeeldtekeningen bij de stappen zijn voor de overzichtelijkheid de bestaande beplanting en het huidige erfpad weggelaten. In de uitgangssituatie zijn alleen de bestaande sloten en gebouwen weergegeven.

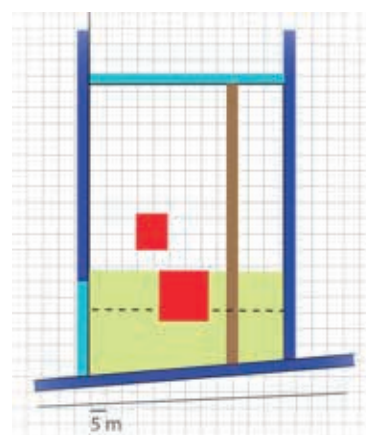
- 1. De aanwezige kavelsloten (zijsloten en wegsloot) niet verwijderen of veranderen.** De overige erfgrenssloten kunt u eventueel verplaatsen als dat nodig is. **Voor het dempen of veranderen van sloten heeft u een omgevingsvergunning en een watervergunning nodig. Oeverbeschoeiingen langs sloten uitvoeren in hout of houtgelijkende materialen en zo laag mogelijk houden.**
- 2.** Ontbreken er sloten op de grenzen van uw erf? U kunt uw erf nog waardevoller maken door deze sloten terug te brengen:
  - a.** Trek de eventueel nog in het weiland aanwezige kavelsloot recht door langs uw erf naar de weg(sloot) waaraan uw erf ligt. De kavelsloot sluit dan aan op de eventuele wegsloot. De breedte van de nieuwe kavelsloot sluit aan op de breedte van de bestaande kavelsloot. Als er bebouwing staat op de plaatst van de vroegere kavelsloot, dan kunt u de sloot niet terugbrengen. De wegsloot alleen terugbrengen als deze vroeger aanwezig was. Bovendien heeft dit alleen zin als u deze kunt aansluiten op de nog aanwezige sloot langs de weg.
  - b.** Teken op de overige erfgrenzen zonder sloot een erfgrenssloot. De breedte van een erfgrenssloot is ongeveer 2,5 – 3 meter. Streef bij het terugbrengen van de watergangen naar rechte lijnen, zodat uw erf maximaal 4 hoeken heeft. De achtererfgrenssloot kunt u aanbrengen net buiten de achtergrens van uw bestemmingsvlak of bouwvlak. Als u dat te ver naar achteren vindt liggen, dan kunt u deze op minimaal 5 en bij voorkeur minimaal 10 meter achter de achtergevel van het meest achterop uw erf gelegen gebouw of ander bouwwerk intekenen. Houd hierbij rekening met de ruimte voor eventuele gebouwen of andere bouwwerken die u wilt gaan bouwen op uw erf.

Uitgangssituatie

Stap 1 en 2a

Stap 2b, 2c en 3

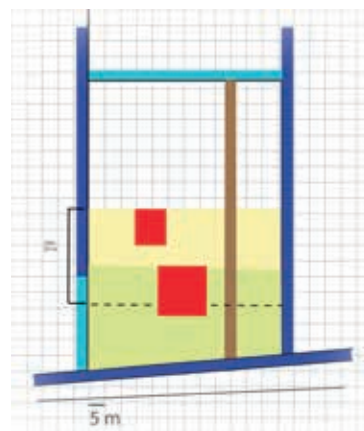

- c. Kleur de nieuwe sloten blauw in. **Voor het dempen of graven van sloten heeft u een omgevingsvergunning nodig.**
3. Teken de erfzoning in als uw erf een woonbestemming heeft. Ga anders door met stap 4. Teken eerst het voorerf. Teken vanaf 2 meter achter de voorgevellijn van de woning een rechte lijn aan beide kanten van de woning (bij Wonen-stolp vanaf de voorgevellijn) naar de zijergrenzen. De ruimte tussen de voorste perceelsgrens en deze lijn is de ruimte op het voorerf waar u **geen bijgebouwen bij de woning mag bouwen**. Trek een rechte lijn aan beide kanten van de achtergevel van de woning naar de zijergrenzen. De ruimte tussen de wegsloot/voorergrens en deze lijn (achtergevelrooilijn) is het voorerf. Geef het voorerf een lichtgroene kleur. Het overige deel van het erf, achter de achtergevel van de woning, is het achtererf. Ga dan door naar punt 5.

4. Teken de erfzoning in als uw erf een andere bestemming dan de woonbestemming heeft. Teken vanaf 2 meter achter de voorgevellijn van de woning een rechte lijn aan beide kanten van de woning of stolp naar de zijergrenzen. De ruimte tussen de voorste perceelsgrens en deze lijn is de ruimte op het voorerf waar u **geen bijgebouwen bij de woning mag bouwen**. Trek een rechte lijn aan beide kanten van de achtergevel van de woning naar de zijergrenzen. De ruimte tussen de wegsloot/voorergrens en deze lijn (achtergevelrooilijn) is het voorerf. Geef het voorerf een lichtgroene kleur. Voorkom grootschalige verharding en opslag op voorerven.

Daarna tekent u de tussenzone: Meet een afstand van minimaal 10–15 meter achter de achtergevellijn van de woning en trek hier een rechte lijn tussen de zijergrenzen. De ruimte tussen de lijn op 2 meter achter de voorgevel en deze lijn is de tussenzone. Geef deze tussenzone een lichtgele kleur. Bijgebouwen bij de woning bouwt u in deze zone en als het mogelijk is bij voorkeur achter de achtergevelrooilijn van de woning. De zone achter deze overgangzone is het bedrijfserf. Deze zone hoeft u niet in te kleuren. Bedrijfsgebouwen bouwt u als het mogelijk is bij voorkeur achter deze tussenzone. Meet 20 meter vanaf de voorgrens (langs de weg) van het bouwperceel en trek een rechte lijn tussen de zijergrenzen. Deze lijn moet minimaal achter de voorgevellijn van de woning liggen. De ruimte tussen de voorgrens van het bouwperceel en deze lijn is de ruimte waar geen **bedrijfsgebouwen** gebouwd mogen worden. De overgangzone en het bedrijfserf samen vormen het agrarische 'achtererf'.

Stap 4

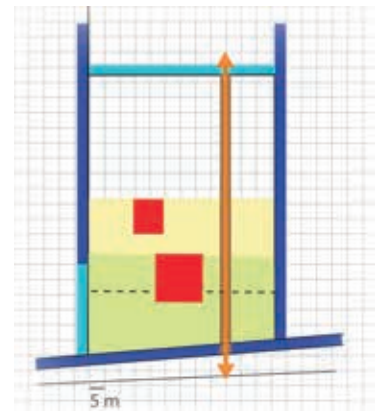
Doorzicht over het erfpad tussen de gebouwen door.

Contrast tussen streekeigen bouwstijl en een uniform gebouw dat tegenwoordig overal in Nederland wordt gebouwd. Door te kiezen voor een streekeigen bouwstijl draagt u bij aan de identiteit van uw streek.

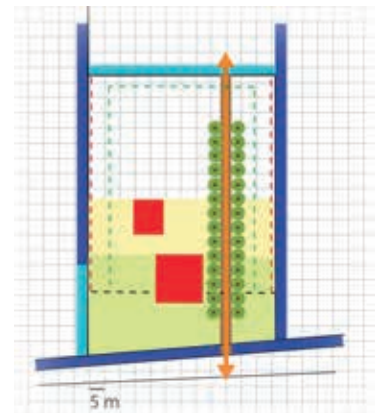
5. Zichtlijn over het erf(pad):

- a. Teken over het erfpad een zichtlijn van de weg naar het achterliggende open land. Houd deze zichtlijn vrij van bebouwing of beplanting. Het erfpad is circa 4 meter breed. Geef de doorzichtigheid over het erf(pad) een opvallende kleur, bijvoorbeeld oranje. Teken, indien aanwezig, de brug over de wegsloot. Als de zichtlijn niet over het erfpad kan lopen, dan tekent u deze op een andere plaats over het erf in.
- b. Is er geen zichtlijn op uw erf aanwezig, overweegt u dan deze terug te brengen door het verwijderen van beplanting, schuttingen of andere bouwwerken.
- c. U kunt, als er genoeg ruimte is, langs het erfpad aan een of beide zijden laanbomen tekenen, als deze niet (volledig) aanwezig zijn. De laanbomen staan 0,5 meter van de verharding van het erfpad. De ruimte tussen de bomen onderling is 6-10 meter. Reserveer voor de breedte van de laanbomen per rij minimaal 6-8 meter.

Stap 5a en b

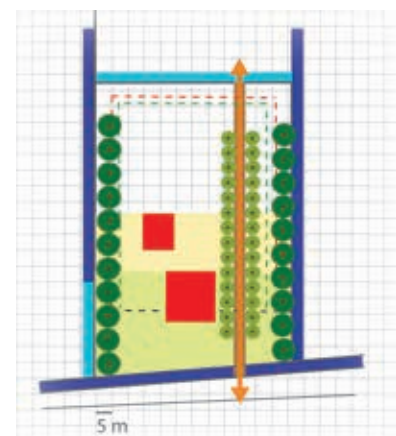
6. Teken de zone van de erfanden waar niet gebouwd mag worden. De erfandzone langs de sloten is een richtlijn van het Hoogheemraadschap. Als een erfand niet begrensd wordt door een sloot, dan meet u vanaf de erfgrens. De zone ligt langs de zij- en achtererfanden: Teken vanaf de voorgevelrooilijn van de woning een stippellijn parallel aan de zijerfgrenssloot of erfgrens. Deze zone is volgens de richtlijn van het Hoogheemraadschap minimaal 5 meter breed (rood), maar bij voorkeur 8 meter breed (groen) vanaf de insteek sloot als uw erf smaller is dan 60 meter. Is uw erf breder dan 60 meter, dan bij voorkeur minimaal 8 en liefst 12 meter aanhouden. Voor de achtererfgrenssloot minimaal 5 meter aanhouden. Dit zijn de zij- en achtererfand-zones waar niet gebouwd mag worden.

Stap 5c en 6

7. Teken op de zijerfanden opgaande streekeigen beplanting. Houd de achtererfand vrij van beplanting (alleen gras):

- a. Woonerf en het voorerf en de overgangszone van het agrarische erf:
  - Zone ingetekend van 4 meter of minder breed: gras (alleen bij op de streek afgestemde bebouwing)
  - Zone ingetekend van 5-8 meter: een bomenrij van de 2e orde (zwarte els, knotwilg, etc)
  - Zone ingetekend van 8-10 meter (erf breder dan 60 meter): een bomenrij van de 1e orde (wilg, es, iep). In de overgangszone van het agrarische erf kunt u, als u een hoge dichtheid aan bijgebouwen of bouwwerken heeft staan, ook wat dichtere beplanting op de erfanden aanleggen zoals een wilgen- of elzenhakhoutsingel, of een bomenrij met een struikenrij.
- b. Zone agrarisch bedrijfserf verder dan 50 meter achter de achtergevelrooilijn woning:
  - U kiest voor een optimale inpassing van het nieuwe gebouw in het veenweidelandschap, waarbij u rekening houdt met het weidevogelleefgebied: Laat het ontwerp aansluiten bij de regionale ambachtelijke context en bij de aanwezige karakteristieke bebouwing, zoals de stolp op het erf. U kunt de erfanden dan met gras inzaaien en deze onbeplant laten. In een gebied waar geen weidevogels aanwezig zijn, kunt u desgewenst op de erfanden een knotbomenrij intekenen.

Stap 7

- U kiest voor reguliere, in het gemeentelijk beleid passende bebouwing, maar waarvan het ontwerp niet direct op de streek is afgestemd (bijvoorbeeld hoge gebouwen of een hoge dichtheid van bebouwing): Bij een erfrandzone van 8 - 10 meter kiest u voor een dubbele rij wilgen- of elzenhakhoutsingel of een enkele struikenrij (struweelhaag). Afhankelijk van het type gebouw is ook een knotbomenrij of een bomenrij van zwarte els mogelijk. Bij een erfrandzone van 10 - 12 meter kiest u voor een gesloten windsingel met 2 rijen struiken (geen bomen).

U bent nu klaar met de plattegrond van uw erf. Daarop staan de zones aangegeven waarin u wel of geen bebouwing kunt intekenen. De zone waar u bebouwing kunt plaatsen, vormt het bouwvlak. Controleer of dit overeenkomt met het op de bestemmingsplankaart aangegeven bouwvlak. Als deze twee overeenstemmen, dan kunt u hier de nieuwe bebouwing intekenen. Het is echter mogelijk dat het bestemmingsplan niet aansluit bij de door u volgens het stappenplan geschetste situatie. Als dit voor u problemen oplevert bij het plaatsen van het nieuwe gebouw of bouwwerk, neem dan contact op met de gemeente. Nu kunt u bekijken waar er ruimte op het erf is om nieuwe bouwwerken te plaatsen:

8. Als u een nieuwe woning gaat bouwen, dan gelden de volgende regels: **De nieuwe woning of stolpboerderij (alleen bij vervanging) op het bestemmingsvlak wonen of agrarisch bouwperceel intekenen. Voor een nieuwe bedrijfswoning (agrarische bestemming) geldt dat deze minimaal 10 meter of in ieder geval de bestaande afstand van de weg moet worden gebouwd.** De voorgevel van de woning is gericht naar de belangrijkste weg en staat evenwijdig aan de zijdelingse perceelgrenzen. Verder gelden de regels zoals omschreven in H3 onderdeel 'De erfzoning'.
9. **U kunt de toegestane aan- en uitbouwen van de woning en bijgebouwen in de achtererfzone vanaf minimaal 2 meter achter de voorgevelrooilijn van de woning of achter de voorgevellijn bij een stolp intekenen,** en liefst achter de achtergevelrooilijn van de woning of (stolp)boerderij. De zichtlijn over het erf(pad) houdt u vrij van bebouwing. De erfranden houdt u minimaal 5 meter en bij voorkeur 8 meter **vrij van bebouwing.** U tekent het nieuwe gebouw evenwijdig aan de zijerfgrenzen en zoveel mogelijk in lijn met de andere gebouwen in. **Overige voorwaarden zoals voor het oppervlakte van de bebouwing staan genoemd in H3 'De erfzoning'.** Heeft uw erf een woonbestemming, ga dan door met stap 14.
10. Als u grote agrarische bedrijfsgebouwen gaat bouwen, tekent u indien mogelijk de bedrijfsgebouwen bij voorkeur 10- 15 meter achter de achtergevelrooilijn van de bedrijfswoning in. **Teken bedrijfsgebouwen of overkappingen op ten minste 20 meter van de naar de weg gekeerde zijde(n) van het bouwperceel in en minimaal achter de naar de weg(en) gekeerde gevel(s) van de bedrijfswoning.** De zichtlijn over het erf(pad) houdt u vrij van bebouwing. **Het Agrarisch-Paardenhouderij bouwvlak mag maximaal voor 60% worden bebouwd. Verder gelden de regels zoals omschreven in H3 onderdeel 'De erfzoning'.**

Kenmerkend beeld van bomen dicht rond de boerderij.

Met het aanbrengen van beplanting op de erfranden, kunt u gebouwen en ruwvoeropslag op een streekeigen manier in het landschap inpassen.

Voor het inpassen van gebouwen, containers, ronde balen en machines op het achtererf kunt u beter een windsingel gebruiken dan een bomenrij. Reserveer hiervoor dan minimaal 8, maar beter is 10 meter tussen gebouwen en sloot. Gebruik op meer dan 50 meter achter de achtergevel van de woning geen hoge bomen, maar struiken.

11. Bouwwerken (geen gebouwen) kunt u op het gehele bouwvlak intekenen (zowel in de overgangs- als achtererfzone), maar bij voorkeur achter de achtergevelrooilijn. De zichtlijn over het erf(pad) houdt u vrij van bebouwing. Sleufsilo, voedersilo, kuilplaten, mestplaat etc. in ieder geval in de achtererfzone intekenen. Rond deze elementen kunt u beplanting intekenen, zoals een elzensingel (2 meter breed) of struweelhaag (3 meter breed). **Hiernaast gelden de regels zoals omschreven in hoofdstuk 3 onderdeel 'De erfzoning'.**

12. Verplaatsbare elementen zoals ronde balen, machine-/ trailerparkeerplaats achter op het erf (op het bouwvlak) intekenen en inpassen met passende beplanting op de erfranden (zie stap 7). Zet ruwvoer (bijvoorbeeld ronde balen) zo veel mogelijk aan de binnenzijde van het erf, zo veel mogelijk uit het zicht. De buitenopslag niet over de **zichtlijn over het erf(pad) plaatsen**. Als het mogelijk is, de ruwvoeropslag in een gebouw onderbrengen.

13. Indien van toepassing op de bestemming Wonen of Agrarisch-paardenhouderij een paardenbak van maximaal 1200 m² **op het bestemmingsvlak wonen of op het bouwvlak intekenen.** De paardenbak komt zo dicht mogelijk achter het hoofdgebouw **en anders ten minste recht achter de voorgevel.** De paardenbak niet in de **zichtlijn over het erf** plaatsen. De rijbak inpassen met beplanting op de erfranden. Daar waar de rijbak de enige bebouwing op het achtererf is, de rijbak inpassen door een robuuste rietkraag op de slootkanten/erfranden in te tekenen.

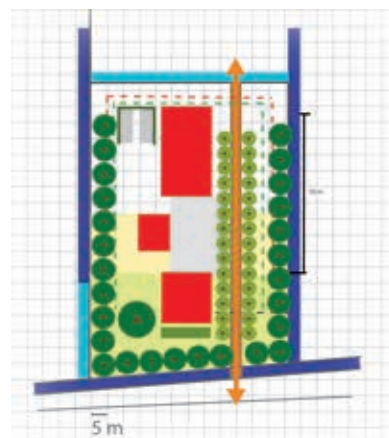
Ten slotte tekent u de karakteristieke beplantingselementen van het erf in om het geheel af te maken (zie hoofdstuk 2):

14. Bepaal de representatieve inrichting van de voortuin en maak een soortenlijst. Op de voorerfrand kunt u een bomenrij intekenen of enkele solitaire bomen.

15. Teken leibomen voor de boerderij (zuid/west gevel), solitaire bomen en hagen en dergelijke in, om het erf compleet te maken.

U bent klaar. Van harte gefeliciteerd met uw streekeigen ontwerp voor uw eigen erf!

Zorg ervoor dat u in ieder geval een gesprek heeft met de gemeente om uw plannen te bespreken voordat u een aanvraag voor een omgevingsvergunning indient. Neemt u de tekening die u met het bovenstaande stappenplan heeft gemaakt dan mee naar het gesprek.

Stap 8 t/m 15

Karakteristieke beplanting op het voorerf.

Stinsenplanten vrolijken in het voorjaar het gras op het voorerf op.

B. Het vergroten van het agrarisch bouwvlak en erf

Als u voor uw plannen uw erf en ook uw bouwvlak moet vergroten, dan kunt u in deze paragraaf lezen hoe u dit kunt doen volgens de regels van de gemeente en de groeiprincipes van het veenweide erf. Bij uw plannen kunt u veel kwaliteit aan het landschap toevoegen. U kunt de uitstraling van het veenweide erf behouden of zelfs herstellen, zodat u daarmee de identiteit van uw omgeving versterkt.

De gemeente geeft een aantal richtlijnen die gelden bij het vergroten van uw bouwvlak en erf. Bij vergroting van het bouwvlak gelden naast de voorschriften uit het bestemmingsplan de voorwaarden en criteria uit het Afsprakenkader Ontwikkeling Landbouw en Landschap Waterland-oost, 31 juli 2012. Zie hiervoor ook de website van de gemeente.

Ligt op uw erf een agrarische bestemming dan kan de gemeente vergunning verlenen om het bouwvlak tot maximaal 1,5 ha te vergroten. Hiertoe moet u het nut van de vergroting aantonen. Ook moet u aantonen dat deze vergroting (milieutechnisch) inpasbaar is.

Op het gebied van landschap stelt de gemeente de volgende eisen:

- Bebouwing zo dicht mogelijk bij de weg.
- Bebouwing in de richting van de kavelstructuur.
- Stallen zo dicht mogelijk achter de bedrijfswoning.
- Geen verdiepingen in de stal, behoudens een mestkelder. Een zogenoemde skybox voor educatiedoeleinden is wel mogelijk.
- Sloot om bouwkaavel, voor zover dit watertechnisch mogelijk is.
- Alleen inheemse soorten gebruiken in de erfbeplanting.
- Geen bomen die hoger zijn dan de gebouwen, alleen bij de (openbare) weg zijn hogere solitaire bomen mogelijk.
- Bij van buiten zichtbare sleuvsilo's of andere harde ruwvoeropslag hoger dan 2 meter, dient de opslag te worden omplant met inheemse bomen en struiken.

Het aanleggen van een sloot om de bouwkaavel kan in combinatie met de watertoets in verband met compensatie van de nieuw aan te brengen verharding worden gevraagd. De gemeente geeft in haar beleid aan dat vergroting van de omvang of wijziging van het bouwvlak gepaard moet gaan met het opnieuw inpassen van het erf in het landschap door gebruik van streekeigen beplanting. Zij

geeft daarbij aan dat bomen die hoger zijn dan de gebouwen (es, wilg, iep, noot, esdoorn) alleen bij de (openbare) weg zijn toegestaan. Bomen op de zijerfranden mogen niet hoger zijn dan de gebouwen. Hiervoor kunt u zwart els, knotwilg, berk of hoogstamfruitboomsoorten gebruiken. Vanwege het waterbeheer (onderhoud sloten) is er een obstakelvrije zone langs de sloten van 5 meter. Een richtlijn is dat in deze zone in principe niet gebouwd mag worden. Sleuvsilo's en andere ruwvoeropslag die zichtbaar zijn van buiten het erf moeten worden omplant met inheemse bomen of struiken.

Vanwege de provinciale verordening zijn binnen het bestemmingsplan voor het buitengebied uitbreidingen groter dan 1,5 hectare niet mogelijk. Voor dergelijk uitbreidingen is maatwerk noodzakelijk. Per geval wordt bekeken in hoeverre de gemeente medewerking kan verlenen. Als de gemeente medewerking wenst te verlenen, dan moet hiervoor een apart bestemmingsplan worden opgesteld. Bij medewerking aan bouwpercelen tot 2 hectare is in ieder geval het Afsprakenkader van toepassing.

Een ruimtelijk ontwerp, een openheidsanalyse en een erfrichtingplan moeten onderdeel zijn van de omgevingsvergunningsaanvraag. In een inrichtingsplan geeft u de positionering van de bebouwde elementen en de erfbeplanting aan. Hierin is onder andere opgenomen in hoeverre de transparantie van de beplanting aangepast is op de transparantie van de gebouwen.

Buiten het bestemmingsvlak of het bouwvlak Agrarisch-Paardenhouderij is het niet toegestaan een paardenbak aan te leggen. Ook kan er geen afwijking van het bestemmingsplan worden aangevraagd.

Voorbeeld voor het vergroten van het veenweide erf naar maximaal 1,5 hectare

De stappen op de volgende pagina geven een voorbeeld van het groeiprincipe van het veenweide erf. Als u uw erf gaat vergroten, dan zal uw erf groter worden dan gemiddeld. Door de uitstraling van het erf kleinschalig te houden, zal de impact op het landschap minder groot worden. Dit kunt u doen door uw erf op te bouwen uit 'korrels'.

Grote erven lijken dan uit meerdere kleine erven te bestaan. De opbouw uit korrels verkrijgt u door het aanbrengen van beplanting en/of water. Een erfkorrel in het veenweidegebied is zo'n 40 tot 65 meter breed, afhankelijk van het verkavelingspatroon. Hieronder staat als voorbeeld een stappenplan voor het vergroten van een erf met zo veel mogelijk behoud van kwaliteit. Let op, voor het dempen of aanleggen van sloten heeft u een omgevingsvergunning nodig. Inpassing van uitbreiding van erven is afhankelijk van de situatie en de omgeving en is dus altijd maatwerk. Een deskundig advies kan u helpen bij het maken van uw plannen. U kunt daarvoor terecht bij Landschap Noord-Holland. Daarnaast is het belangrijk om uw plannen in een vroege fase te bespreken met de gemeente voordat u een omgevingsvergunningaanvraag indient.

1. Begin met het tekenen van de uitgangssituatie (zie pagina 39).
2. De eerste stap is het vergroten van het erf binnen de kavel waarop het erf ligt. Als uw erf nog niet de maximale breedte tussen de kavelsloten heeft, dan kunt u uw erf eerst verbreden tot het de gehele breedte van de kavel inneemt en circa 60 meter breed is. U kunt de eventuele oude erfgrenssloot aan de kant waar u verbreedt dan dempen. Daarna kunt u verlengen tot maximaal 100 meter vanaf de **achtergevelrooilijn** van de woning. De eventuele achtererfgrenssloot kunt u (met vergunning) dempen. Op de nieuwe achtererfgrens brengt u een achtererfgrenssloot terug. Als de kavel waarop uw erf ligt breder is dan 65 meter, dan geldt maatwerk dat afhankelijk is van de breedte van de kavel. U kunt dan advies inwinnen bij een deskundige. Wanneer uw erf nu voldoende groot is voor uw plannen, dan kunt u verder gaan met stappenplan A voor het intekenen van de erfzoning, de zichtlijn over het (erf)pad, de erfanden met beplanting, etc.
3. Het verder vergroten van het erf gaat via het 'erfkorrelprincipe' (zie afbeelding hieronder). Een erfkorrel is circa 60 meter breed. U kunt uw erf vergroten met een geheel naastliggende kavel van circa 60 meter breed. Dit kan alleen als de kavelsloot niet breder is dan 6 meter. De sloot tussen de kavels en de oude erfandbeplanting blijft behouden. Dit zorgt ervoor dat de uitstraling van uw vergrote erf kleinschalig blijft. De erfdelen verbindt u op

Fraaie elzensingel op de erfand.

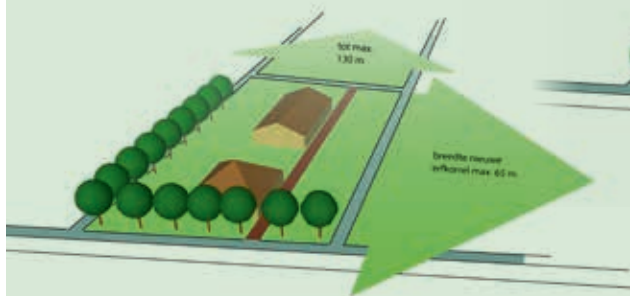
het achtererf met een dam. Indien op deze zijerfgrens geen randbeplanting aanwezig is, dan reserveert u in uw ontwerp 6 tot 8 meter ruimte voor het aanbrengen van erfrandbeplanting. De lengte van het nieuwe erfdeel maakt u even lang als uw huidige erfdeel. U trekt de achtererfgrenssloot van uw huidige erf door langs het nieuwe erfdeel en verbindt hem met de kavelsloten. Als de naastliggende kavels breder zijn dan circa 65 meter, dan neemt u een deel van de kavel. De breedte van het nieuwe erfdeel is maximaal 65 meter. Voorwaarde is dat het deel van de kavel dat overblijft breder is dan 40 meter. Op de nieuwe zij- en achtererfgrens tekent u een sloot en randbeplanting in. Op uw erf kunt u nu een bouwvlak realiseren van circa 1 hectare. Wanneer uw erf nu voldoende groot is voor uw plannen, dan kunt u verder gaan met stappenplan A voor het intekenen van de erfzoning, de zichtlijn over het (erf)pad, de erfranden met beplanting, etc.

4. Voor het verder vergroten van het bouwvlak naar circa 1,5 hectare kunt u uw erf, dat bestaat uit 2 korrels, verlengen aan de achterzijde tot maximaal 130 meter, gemeten vanaf de **achtergevelrooilijn** van de woning. Doe dit zoals beschreven bij stap 2 hierboven. Reserveer in uw ontwerp ruimte voor de erfkorrelbeplanting en de eventuele sloot. Deze zone tussen de korrels houdt u vrij van bebouwing. Voor het beplanten van deze zone volgt u stappen 6 en 7 van stappenplan A. Wanneer uw erf nu voldoende groot is voor uw plannen, dan kunt u verder gaan met stap 3 van stappenplan A voor het intekenen van de erfzoning, de zichtlijn over het (erf)pad, de erfranden met beplanting, etc.

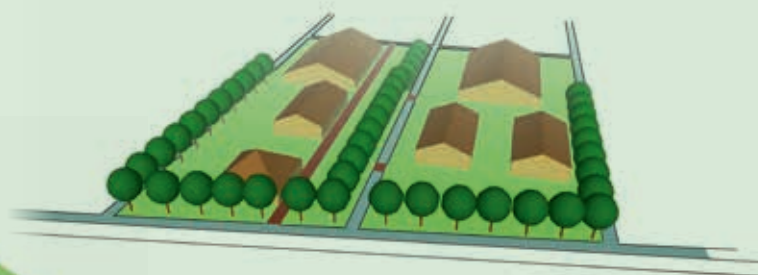

De erfbeplanting bestaat uit gras met solitaire bomen en een bomenrij van knotwilg op de erfrand.

Een voorbeeld van hoe u uw bouwvlak en erf kunt vergroten en goed in kunt passen in het landschap.

- A** Als uw erf ongeveer 60 x 80 meter groot is dan vergroot u eerst uw erf met een hele erfkorrel door het erf aan één zijde te verbreden met een hele kavel van circa 60 meter. Daarna kunt u zo nodig uw erf verlengen tot circa 130 meter.

- B** De erfsloot en/of de erfrandbeplanting houdt u hierbij intact, dit zorgt voor een kleinschalige uitstraling van het erf. Indien op de zijerfgrens geen randbeplanting aanwezig is, dan reserveert u in uw ontwerp ruimte voor het aanbrengen van randbeplanting.

5 Aanleg en onderhoud van uw streekeigen erfbeplanting

Statige lanen, strak geschoren heggen en robuuste poortwachters bij het hek. Al die groene elementen in het landschap geven Noord-Holland een bijzondere charme. Van oudsher is de beplanting overal weer anders. Waar in het kustgebied vooral beuk, eik, iep en linde populair zijn, zult u in het veenweidengebied eerder schietwilgen, essen en populieren aantreffen. Hakhoutbosjes in de veenpolders bestaan vaak uit es en els, op de zandgronden treft u ook eik, hazelaar en beuk als hakhout aan.

Dit hoofdstuk biedt u een uitvoerig overzicht van de streekeigen beplanting van de Noord-Hollandse erven, met praktische adviezen voor aanleg en onderhoud. In hoofdstuk 2 heeft u al kunnen lezen welke elementen karakteristiek zijn voor het erf in uw eigen streek. Deze elementen passen het beste in de streek waar u woont en eeuwenlange ervaring heeft geleerd dat deze soorten daar goed gedijen. Daarom kunt u op uw eigen erf het beste kiezen voor de in hoofdstuk 2 genoemde elementen.

Voor meer informatie over streekeigen beplanting en landschapselementen zie ook de website van Landschap Noord-Holland: www.landschapnoordholland.nl/landschapselementenregeling. Hier vindt u ook verschillende instructiefilmpjes voor aanleg en beheer van beplantingen.

Bomenrij, laanbomen

Gebruik en eindbeeld

Kenmerkend voor een bomenrij is de open ruimte onder de kroon. Op latere leeftijd raken de kronen elkaar en vormen een hoog, groen scherm. Bomenrijen hebben grote waarde voor natuur. Verschillende soorten vleermuizen zijn gebonden aan bomenrijen, windsingels en andere lijnvormig houtige landschapselementen. Ze gebruiken die voor oriëntatie, om te jagen en als schuilplek. Door inheemse boomsoorten aan te planten kunt u heel veel bijdragen aan de soortenrijkdom.

Elke boomsoort kan in de loop van zijn leven een bepaalde maximumhoogte bereiken. Bomen die hoger kunnen worden dan 15 meter noemen we bomen van de 1e grootte. Bomen van de 2e grootte worden ongeveer 10-15 meter hoog. Het gaat om de volgende boomsoorten:

- **Kustgebied:** 1^e grootte: winter- en zomereik, iep, linde, beuk (beuk alleen bij herenboerderijen), populier, walnoot, schietwilg. 2e grootte: zachte berk (vochtige grond) of ruwe berk (droge grond), zwarte els en veldesdoorn.
- **Veenpolder:** 1^e grootte: es, schietwilg. 2e grootte: zachte berk en zwarte els.
- **Kleipolder:** 1^e grootte: zomereik, es, iep, linde, paarde kastanje, populier, walnoot, schietwilg. 2e grootte: veldesdoorn en zwarte els.
- **Droogmakerij:** 1^e grootte: zomereik, es, iep, linde, beuk (beuk alleen bij herenboerderijen) populier, walnoot, schietwilg. 2e grootte: berk, veldesdoorn en zwarte els.

Populieren groeien snel, maar worden niet oud. Daarnaast waaien er snel takken uit en zijn dus minder geschikt om toe te passen.

Bomenrij op de erfrand

Aanleg

Enkele bomenrij

Bomen van de 1e grootte plant u bij voorkeur op een afstand van 8-12 meter. Bomen met kluit en een stamomtrek van 10-12 cm slaan sneller aan en zijn goedkoper dan groter plantmateriaal. Kleinere bomen van de 2e grootte kunt u op 4-6 meter afstand in de rij planten. Om overlast van bladval te voorkomen is het beter een bomenrij op de erfrand op minimaal 5 meter afstand van de bebouwing te planten. Langs de sloot is het verstandig om een onderhoudpad van minimaal 1 meter vrij van beplanting te houden. Bij machinaal onderhoud is een onderhoudpad van 3 meter nodig.

Dubbele bomenrij

U plant de beide rijen verspringend. In de rij plant u bomen van de 1e grootte op 8-12 m afstand, met 4 meter tussen de rijen. Bomen van de 2e grootte zet u op 4-6 m afstand in de rij, met 2 meter tussen de rijen.

Lanen

Voor een laan gelden dezelfde richtlijnen als voor een bomenrij, hoewel ook bomen van de 1e grootte op 8-10 meter afstand of zelfs korter in de rij geplant worden. Hierdoor raken de kronen op jongere leeftijd gesloten en dat creëert een mooi tunneleffect. Linde, es en iep zijn hiervoor geschikt. De laanbomen 0,5 meter van de verharding van de laan planten. Reserveer voor de breedte van de laanbomen per rij minimaal 8 meter. Waar de ruimte voor vrij uitgroeiende bomen ontbreekt, kunt u bomen planten langs de oprijlaan die u in een lei-, knot- of gekandelaberde vorm snoeit. Ook fruitbomen worden wel langs de laan gebruikt.

Onderhoud

Een bomenrij of laan vergt weinig onderhoud, behalve zo nu en dan snoeien. Het juiste tijdstip verschilt per type boom. Jonge laanbomen worden meestal gesnoeid om de doorgang voor het verkeer vrij te houden en om de boom de gewenste vorm te geven. Een laanboom hoort vanuit de hoofdstam recht omhoog te groeien.

Laanbomen langs erfpad

Elzensingel

Gebruik en eindbeeld

Een elzensingel is een smalle, lintvormige beplanting van zwarte els. Elzensingels dienen als windkering, perceelafscheiding, veekering en voor de houtoogst. Ook wordt in plaats van els wel wilg gebruikt. Als de stobben in de elzenhakhoutsingel ouder worden neemt ook de natuurwaarde toe. Op de oudere stobben groeien vaak mossen- en korstmossen. In de holten kunnen varens en andere vegetatie vestigen maar soms ook struiken zoals vlier. Zangvogels foerageren in de elzensingel. De waarde is des te groter omdat de natuurlijke struwelen in vele gebieden vrijwel geheel verdwenen zijn.

Aanleg

Elzensingels worden geplant op vochtige en voedselrijke gronden, met de stammen op een afstand van 50 centimeter in de rij. De struikenrij wordt ongeveer 2 meter breed, rekening houdend met de meerstammige uitgroei na het afzagen ('afzetten'). De afstand van de boomstam tot de slootkant moet minimaal 3 meter zijn om er veilig met maaimachine langs te kunnen. Voor praktisch handmatig onderhoud is dit minimaal 1 meter. Bij afrastering is de afstand van de boomstam tot het raster minimaal 1.5 meter.

Onderhoud

Elzensingels kunt u het beste onderhouden in een 6-jarige hakhoutcyclus. Daarbij wordt de boom op een hoogte van ongeveer 30 centimeter afgezet. De stobben groeien weer uit in een meerstammige vorm en na zes jaar kunt u ze opnieuw afzetten. Door het onderhoud gefaseerd uit te voeren spreidt u de werklasten en de houtoogst.

Geschoren haag

Gebruik en eindbeeld

Een geschoren haag dient om verschillende erf delen van elkaar te scheiden of om het voorerf te begrenzen. Met een geschoren haag kunt u de moestuin, het bleekveld op het zijerf of het voorerf scheiden van de rest van het erf. In de kuststreek diende een haag aan de wegkant als veekering voor het vee dat over de weg liep. U kunt een geschoren haag natuurlijk ook planten om het voorerf te verfraaien. Dat deden vooral de wat rijkere boeren. Met een haag scheidt u een aantrekkelijk leefgebied voor zangvogels, insecten en andere dieren. Hagen zijn ook belangrijk voor de oriëntatie en beschutting van trekkende dieren, waaronder amfibieën, vleermuizen en vlinders.

Soorten grove hagen zijn:

- **Kustgebied:** zwarte els, veldesdoorn, liguster, eenstijlige meidoorn, hulst en op de grotere erven met statige boerderij ook haagbeuk of beuk.
- **Veenpolder:** zwarte els, liguster en hulst.
- **Kleipolder:** zwarte els, veldesdoorn, liguster en eenstijlige meidoorn.
- **Droogmakerij:** zwarte els, veldesdoorn, liguster, meidoorn, hulst en op de grotere erven met statige boerderij ook haagbeuk of beuk.

Soorten sierhagen: buxus en berberis. Voor een goede groei van beuk kunt u een speciale ent-aarde gebruiken. Afgeraden wordt op de kleinere erven beuk en haagbeuk te gebruiken, daarvoor zijn deze niet passend.

Jonge elzensingel

Oude elzensingel op erfrand

Haag langs voorerf

Aanleg

U legt een haag aan door de struiken in een rij te planten, 4 tot 7 planten per meter. De breedte van de haag kan variëren van 0,5 tot 1,5 meter. U kunt een of meer rijen struiken naast elkaar poten. De haag 1 tot 1,5 meter hoog laten worden.

Onderhoud

Twee keer per jaar de hele haag scheren.

Hakhoutbosjes**Gebruik en eindbeeld**

Het hout van een hakhout- of geriefhoutbosje leverde de boer stook- en timmerhout op, voor het maken van hekwerken, bezemstelen, etc. Een hakhoutbos bestaat uit één boomsoort die in een vierkant of rechthoek wordt aangeplant. De meest gebruikte boomsoorten in de veenpolder zijn es en els. Op zandgronden werden ook eik, hazelaar of beuk gebruikt. In de nattere gebieden is ook wilg geschikt. Kenmerkend voor het veenweidegebied en de kuststreek is het geriefhoutbosje. Dat ligt altijd op een apart perceel, met een sloot er omheen, zodat het vee er niet bij kan.

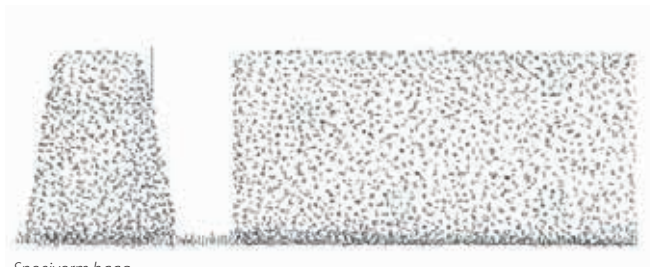
Hakhoutbosjes zijn een belangrijke leefplaats voor insecten, zangvogels, muizen, hermelijntjes, kikkers, salamanders en allerlei bijzondere planten. Trekvogels en vleermuizen gebruiken deze bosjes ter oriëntatie en als rustpunt en er groeien zeldzame mossorten in. Door een hakhoutbosje aan te leggen scheidt u nieuw leefgebied voor allerlei planten en diersoorten die gebonden zijn aan de dynamiek van het beheersysteem in een hakhoutbosje.

Aanleg

Een hakhoutbosje meet zo'n 100 tot 2500 m². U plant de bomen aan in vierkant verband, met 1,5 tot 2 meter afstand in en tussen de rijen. Houdt u minstens een meter afstand tot de slootkant als u het perceel handmatig onderhoudt en minimaal drie meter om er veilig met maaimachine langs te kunnen. Bij gebruik van afrastering houdt u minstens een meter afstand tot de bosrand.

Onderhoud

Een elzenhakhoutbosje wordt na 6 tot 8 jaar voor het eerst afgezet, een essenbosje na 8-10 jaar. U kunt het onderhoud gefaseerd uitvoeren, waarbij u bijvoorbeeld elk jaar of om het jaar een vijfde van het bosje afzet. Zo kunt u de werklast en de houtoogst spreiden. Tussen de stoven groeit een algemene ruigtevegetatie. Maai het hakhoutbosje jaarlijks en zet het maaisel op een hoop buiten het bosje.

Snoevorm haag

Hakhout eens in de 10 jaar afzetten

Hakhoutbosje op erf

Hoogstamboomgaard / Losse fruitbomen

Gebruik en eindbeeld

Een hoogstamboomgaard is meestal een omsloten stuk grond met hoogstamfruitbomen. Het fruit is bestemd voor eigen gebruik en voor de verkoop. De boomgaard kan in grootte verschillen en op verschillende manieren omsloten zijn, bijvoorbeeld door een sloot, heg of windsingel. Hoogstamfruit heeft de eerste vertakking boven de 1.80 meter. In veengebieden worden in verband met verzakking in de drassige grond ook halfhoogstamfruitbomen geplant. Hier ligt de eerste vertakking tussen 1,2 en 1,5 meter. De hoogstamboomgaard telt veel verschillende soorten fruitbomen. Er zijn vele variëteiten van appels, peren, pruimen, kersen etc. Wanneer het erf niet groot genoeg is voor een complete boomgaard, staan er vaak enkele fruitbomen verspreid over het erf, alleen voor eigen consumptie bedoeld.

Fruitbomen trekken veel dieren aan. In de holtes van oude bomen broeden steenuil en holenduif. Onder de boomschors krioelt het van de insecten die dienen als voedsel voor vogels, zoals boomkruiper en grote bonte specht. In het voorjaar trekt de bloesem hommels, bijen en zweefvliegen aan. In het gras onder de fruitbomen groeien paardenbloem, pinksterbloem en madelief. En natuurlijk kunt u ook zelf het hele jaar door volop van uw boomgaard genieten. Een zee van bloesem in het voorjaar, frisgroene bladeren in de zomermaanden, kleur en geur van rijpe vruchten en afstervende blad in het najaar en de schoonheid van de kale taken in een bevroren winterlandschap.

Aanleg

De beste planttijd is november - december. Appelbomen zet u minimaal 10 meter uit elkaar, peren 8 meter en pruim en kers minimaal 6 meter. Bij gemengde aanplant van appel, peer en pruim bedraagt de plantafstand 8 meter. Bij aanplant samen met een bomenrij of een elzensingel moet u minstens 3 meter afstand houden tot de slootkant om er veilig met de maaimachine langs te kunnen en minimaal 1 meter bij handmatig onderhoud. De afstand van de boomgaard tot een bomenrij bedraagt minimaal 10 meter; die tot een elzensingel minimaal 6 meter.

Onderhoud

U snoeit de fruitbomen één keer per twee jaar. Traditioneel werd de boomgaard beweid met schapen, soms met paarden, pony's of jongvee. Zorg bij beweiding voor rasters of korven rondom de bomen, zodat de dieren geen bast van stam en takken afknabbelen. Beweiding van de boomgaard levert een grazige vegetatie op, die zeer waardevol is voor de natuur. Zonder grazers kunt u ook met maaionderhoud een bloemrijke hooiland bereiken. U maait twee keer per jaar, na de bloei in juni en in augustus of september.

Tegenwoordig hebben steeds minder erfeigenaren vee om hun boomgaard te laten begrazen. Steeds meer boomgaarden liggen in een strak gemaaid gazon. Dit heeft verschillende nadelen. De boomgaard oogt niet meer natuurlijk. Bovendien neemt de natuurwaarde van de boomgaard sterk af doordat er nauwelijks kruidachtige planten staan als voedselbron voor insecten. Daarnaast ondervinden de fruitbomen in de zomermaanden sterke concurrentie van het gras om water en voedingsstoffen die belangrijk zijn voor groei en fruitproductie. Beheer uw boomgaard dus als bloemrijk hooiland.

Boomgaard laten begrazen door schapen

Steenuilen broeden in holtes in (fruit)bomen

Boomgaard in het voorjaar

Poortwachters

Gebruik en eindbeeld

Poortwachters zijn twee solitaire bomen, geplant aan weerszijde van de oprijlaan aan de erfkant van de wegsloot. Hiervoor worden vaak paardenkastanjes, lindes, beuken of iepen gebruikt. Denk bij aanleg aan de toekomstige doorsnede van de volgroeide kroon en laat genoeg ruimte vrij voor (vracht)verkeer.

Aanleg

De laanbomen staan minimaal 0,5 - 1 meter van de verharding van de laan. Reserveer voor de breedte van 2 bomen inclusief de breedte van de oprijlaan rond de 20 meter voor bomen van de 1^e grootte. Als de ruimte voor twee bomen ontbreekt, dan kunt u een enkele poortwachter aanplanten. Wilt u een enkele boom planten, houd dan 10 meter of meer doorsnede aan. Dit geldt voor het moment dat de kroon in volgroeid stadium is.

Onderhoud

Opkronen zal noodzakelijk zijn. Dit gebeurt gemiddeld op 4 meter hoogte, afhankelijk van de situatie. Zorg er in ieder geval voor dat eventuele bedrijfsvoertuigen er vrij onderdoor kunnen rijden.

Solitaire bomen

Gebruik en eindbeeld

Solitaire bomen worden op het voor- of zijerf of als markante boom in de hoek van het erf geplant. Houd rekening met de hoogte en kroonbreedte van een volgroeide soort bij het bepalen van de afstand tot de gevel en de verhouding met de bebouwing. Zo kan een boom van de 1^e grootte, zoals een beuk meer dan 25 meter hoog worden en een kroon van meer dan 15 meter doorsnede vormen. Bij een kleine boerderij staat zo'n grote boom niet mooi in verhouding tot huis en erf. Kies op kleinere erven liever voor een kleinere en smallere boomsoort van de 3^e grootte (kleiner dan 10 meter), bijvoorbeeld lijsterbes, mispel, kweepeer, meidoorn of sierkers.

Aanleg

De benodigde ruimte kan sterk variëren door verschillen in groeivorm. De kroon van volgroeide bomen van de 1^e grootte heeft een doorsnede van meer dan 10 meter; die van bomen van de 2^e grootte 6 tot 10 meter en die van bomen van de 3^e grootte minder dan 6 meter. Inheemse soorten die men plant als solitaire bomen zijn:

Poortwachters bij de entree

Solitaire boom op voorerf

- **Kustgebied:** 1^e grootte: beuk, eik, iep, linde, populier, walnoot, okkernoot en schietwilg. 2^e grootte: ruwe berk, zwarte els en veldesdoorn. 3^e grootte: hoogstamfruitbomen, krent, meidoorn en vuilboom.
- **Veenpolder:** 1^e grootte: es, populier en schietwilg. 2^e grootte: de zachte berk en zwarte els. 3^e grootte: hoogstamfruitbomen, krent, lijsterbes en vuilboom.
- **Kleipolder en droogmakerij:** 1^e grootte: beuk, zomereik, es, iep, linde, paardekastanje, populier, walnoot, okkernoot en schietwilg. 2e grootte: berk (alleen droogmakerij), zwarte els, haagbeuk, veldesdoorn en zoete kers. 3e grootte: hoogstamfruitbomen, krent en meidoorn.

Onderhoud

Onderhoud van solitaire bomen is vrijwel niet nodig. Wèl dient u oude takken die gevaar opleveren te verwijderen.

Voorerf / voortuin

Gebruik en eindbeeld

De voortuin van een authentiek erf is vaak sober ingericht. De eenvoudigste en gemakkelijkst te onderhouden voortuin bestaat uit kruidenrijk gras, met soms enkele perken met eenvoudige boerensierplanten en solitaire bomen. Soms grazen er schapen. Daarnaast onderscheiden we de klassieke boerennutstuin. Dit is een sierlijke moestuin met vierkante of rechthoekige vakken. Behalve met groenten zijn de vakken ook beplant met bessenstruiken en/of snijbloemen, meestal vaste planten die karakteristiek zijn voor het boerenerf.

Aanleg van een eenvoudige voortuin

U zaait het voorerf in met een kruidenrijk grasmengsel tot aan de sloot. U kunt de tuin verder opfleuren met een rij hortensia's langs de voorgevel en met sierlijke struiken als boerenjasmijn, sering, bruidsbloem, sneeuwbal of met solitaire bomen in het gazon. Bloembollen zorgen voor nog meer kleur en afwisseling in de voortuin. Dat laatste was voornamelijk gebruikelijk in de Schermer.

Onderhoud

De eenvoudige voortuin laat u bij voorkeur begrazen door schapen. Ook kunt u hooibeheer toepassen. Een strak gemaaid gazon past qua uitstraling niet op een karakteristiek boerenerf. Bovendien is de natuurwaarde erg beperkt, omdat de dichte grasmat nauwelijks plaats biedt aan kruidachtige planten.

Klassiek voorerf

Eenvoudig voorerf

Formeel voorerf

Leibomen / haag-vorm / gekandelaberde bomenrijen langs gevels

Gebruik en eindbeeld

Leibomen zijn karakteristiek gesnoeide bomen waarvan de takken in één vlak, een 'palmet', staan. De bomen worden "twee-dimensionaal" en vormen een natuurlijk zonnescherm. Linden, paardenkastanje en iepen zijn geschikte soorten, maar ook vruchtbomen als peer en appel zijn geschikt om te leiden.

Bij de haagvorm wordt de boom niet dicht op de stam gesnoeid, maar wordt deze in een blokvormige haag geschoren. Als het ware een haag op stam. Deze leiboomvorm groeit dus breder uit en het bladerdek is dichter van structuur. Hiervoor wordt over het algemeen linde gebruikt. Gekandelaberde bomen zijn bomen waarvan de zijtakken op korte afstand van de stam zijn gesnoeid. De takken staan niet in een vlak zoals bij de leibomen, maar groeien in een vrije vorm. Geschikte soorten hiervoor zijn linde of eventueel paardenkastanje.

Aanleg

Leibomen plant u bij voorkeur langs de zuid- of zuidwestgevel. De afstand tot de gevel bedraagt 2-3 meter. Houd 4 meter afstand tussen de stammen.

Onderhoud

Leibomen één keer per jaar snoeien vanaf een leeftijd van 10 jaar.

Authentieke waaivorm leibomen

Moderne snoeivorm leibomen

Gekandelaberde boom

Snoeivorm haaglinden

Knotbomen

Gebruik en eindbeeld

Knotbomen zijn bomen die worden geknot om gebruikshout te leveren. Knotten houdt in feite niets anders in dan de betreffende boom eens in de paar jaar van zijn kruin te ontdoen waarna deze weer uitloopt. Dit werd en wordt op grote schaal gedaan. Knotbomen zijn kenmerkend voor het Nederlandse landschap. In het cultuurlandschap zijn ze aanwezig als solitair, staan ze in rijen of vormen ze grotere eenheden: grienden. In Noord-Holland staan knotbomenrijen op de oever langs water.

Als de knotten ouder worden neemt ook de natuurwaarde toe. Op de oudere knotten groeien vaak mossen- en korstmossen. In de holten kunnen varens en andere vegetatie vestigen maar soms ook struiken zoals vlier. Daarnaast broeder er vogels in de knot. De bekendste geknotte boomsoort is de wilg. Ook elzen, essen en populieren komen als knotboom voor:

- **Veenpolder:** wilg, es en els.
  - **Droogmakerij:** (niet als vervanging van de bomenrij op de erfranden bij grotere erven (erf breder dan 30 m)): es, els, populier en wilg (wilg alleen aan dijken waar de waterstand hoog is).
  - **Kleipolder:** es, els, populier en wilg (wilg alleen aan dijken waar de waterstand hoog is)
  - **Kust:** els, populier, wilg (wilg alleen bij hoge waterstand).
- U kunt de bomen het beste knotten in een zogenoemde schotelvorm. Dit geeft de hoogste natuurwaarde.

Aanleg

Plant de knotbomen in een rij, 4-6 meter uit elkaar en knot ze op 1,6 tot 1,8 meter hoogte.

Onderhoud

Wilgen en populieren om de 4 jaar knotten, essen om de 8 jaar, overige bomen om de 6 jaar.

Struweelhagen

Gebruik en eindbeeld

Waar de ruimte ontbreekt om een hakhoutbosje of een windsingel te realiseren, kunt u overwegen een struweelhaag aan te planten. Geschikte bomen voor een struweelhaag zijn zwarte els, veldesdoorn, krent en meidoorn. Robuuste inheemse struikvormers zijn aalbes, kruisbes, zwarte bes, framboos, Gelderse roos, gele kornoelje, hazelaar, liguster, rode kornoelje, hondsroos en sleedoorn. Insecten en zangvogels worden o.a. aangetrokken door bessen dragende, inheemse struiken in de struweelhaag.

Als er ruimte is voor een ruigte vegetatie met waardplanten voor vlinders en andere insecten aan de randen van de struweelhaag wordt de natuurwaarde verder verhoogd.

Aanleg

Voor een struweelhaag van 3-4 meter doorsnede plant u een dubbele rij struiken met 3 meter afstand tussen de rijen. In de rij staan de struiken op 1,5 meter afstand van elkaar. De struweelhaag wordt 3 tot 4 meter hoog.

Onderhoud

De struiken in het tweede of derde jaar 50% uitdunnen tot een breedte van 3-4 meter. U kunt ze om de 5 tot 7 jaar afzetten, dat wil zeggen alle stammen en takken afzagen op ongeveer halverwege uw kniehoogte, zodat ze daarna van onderaf weer kunnen uitlopen en weer een dichte haag kunnen vormen.

Windsingel / vogelbosje / houtwal

Gebruik en eindbeeld

Een gemengde windsingel bestaat uit beplanting met bomen en struiken die inheems zijn in Nederland. Een windsingel geeft een gesloten beeld, creëert luwte en privacy en schermt massieve, in het oog springende agrarische gebouwen af. Het assortiment van beplanting in de windsingel bestaat vooral uit sterke, robuuste windbestendige soorten. Leg windsingels alleen aan als een bomenrij onvoldoende zicht wegneemt op de grootschalige bedrijfsbebouwing op het achtererf. De windsingel sluit dan aan op de karakteristieke bomenrij rond het voorerf. De vorm van de windsingel is rechthoekig. Een windsingel biedt een leefgebied voor vele dier- en plantsoorten.

Aanleg en onderhoud

De windsingel vraagt meer ruimte dan een bomenrij. De breedte van een windsingel is 6 - 12 meter (3 - 6 rijen beplanting). Belangrijk is ook om ruimte vrij te houden langs de buitenste rij beplanting zodat de struiken een normale breedte mogen krijgen (tot 3 meter in doorsnede). U kunt voor de aanleg het beste gemengd bosplantsoen (1 tot 3-jarige gewassen) en bomen met kluit gebruiken. Kies bij voorkeur bomen met een maat van rond de 10-12 cm (stamomtrek). De verhouding tussen boom- en struikvormers is ruwweg 1: 3. Plant de struikvormers in strakke rijen of in wild verband. De boomvormers plant u op gelijke afstand van elkaar. Voor de afstand tussen de bomen kunt u de gebruikelijke afstanden in een bomenrij aanhouden.

Houd rekening met een onderhoudpad van minimaal 1 meter langs een sloot voor handmatig onderhoud van de slootkant als

de sloot niet vanaf het land wordt gemaaid. Bij machinaal onderhoud is het onderhoudpad minimaal 3 meter breed. Reserveer ook ruimte voor de zoom (zie voor uitleg verderop in dit hoofdstuk). In nattere gebieden zoals in veenpolders, kleipolders of droogmakerijen kunt u in een grasmat planten. Belangrijk is dan wel dat u regelmatig maait. In zandgebieden kan dit ook, maar dan zult u regelmatig moeten sproeien. Bij de aanleg van een windsingel kiest men voor een van de twee beplantingssystemen: eindbeeld of wijker/blijver.

Eindbeeld

Bij de aanleg van een windsingel op eindbeeld is het eindbeeld bepalend voor de plantafstand van de aanleg. U plant de bomen en stuiken dus aan volgens het eindbeeld en gedurende de groei verwijderd u geen bomen of struiken uit de singel.

Voordeel: De struikbeplanting krijgt alle ruimte om zijn natuurlijke groeivorm aan te nemen. De aanlegkosten zijn lager en u hoeft de windsingel pas na 5-10 jaar voor het eerst te dunnen.

Nadeel: Onkruid krijgt veel ruimte om zich te ontwikkelen en kan het jonge bosplantsoen overwoekeren.

Als algemene regel wordt 8-10 meter afstand in de bomenrij en ongeveer 3 meter afstand tussen de struikvormers gehanteerd. Het maaien en afvoeren van onkruid is in de eerste jaren onontbeerlijk totdat de beplanting voldoende body heeft gekregen om de bodem te bedekken. Inboet (opnieuw aanplanten van uitgevallen beplanting) moet tijdig gebeuren. Beter is om bosplantsoen van een groter formaat (100+ cm) te gebruiken. Bij deze vorm van aanleg bestaat echter het risico dat de groei van de struiklaag achterblijft door gebrek aan de luvte van de wijkers, wind of snellere uitdroging. Het duurt langer voordat de windsingel enige body heeft.

Wijker/blijver

Bij het wijker/blijver systeem plant u twee soorten boomvormers, namelijk een snel groeiende soort die snel de hoogte in groeit, maar geen lang leven heeft, naast een langzaam groeiende soort. Die laatste hebben meer tijd nodig om een volgroeid stadium te bereiken, maar kan vervolgens vele, soms zelfs honderden jaren mee. De boomvormers worden op kortere afstand van elkaar geplant dan onder het eindbeeld systeem (4-5 meter). Plant wijker – blijver om en om. Als wijker kunt u zwarte els gebruiken, als blijver kunt u es, iep of eik gebruiken.

Voordeel: Het voordeel van het wijker/blijver systeem is dat de windsingel sneller dicht is en onkruid minder kans krijgt om de beplanting te verdrukken.

Nadeel: Door de snelle groei is eerder onderhoud nodig. Belangrijk is dat u na 10-15 jaar de wijkers er uit haalt. Anders worden zij te hoog, waardoor de struiken door lichtgebrek verdwijnen en de windsingel onderaan open wordt. De wind waait dan tussen de stammen door, waarmee de windsingel zijn functie verliest. Voor de struikvormers geldt een plantafstand van 1,5 meter in en tussen de rijen. Bosplantsoen van 60-80 cm of 80-100 cm wordt gebruikt. Wel moet het onkruid jaarlijks gemaaid worden in de eerste 2-3 jaar. Maaisel moet afgevoerd worden. Het dunnen moet ook tijdig gebeuren, voor de struikbeplanting de eerste keer binnen 3-5 jaar. Een tweede selectieve dunning gebeurt 7-10 jaar na aanleg. Door na 10-15 jaar de wijkers er uit te halen, geeft u de blijvers op tijd de ruimte om uit te groeien tot een robuuste, duurzame windsingel.

Knotwilgen uitgegroeide grote pruik

Knotwilgen, recent gesnoeid

Struweelhaag

Windsingel

Vergroot de ruimte voor natuur op uw erf

Zoom

Gebruik en eindbeeld

Een zoom is een kruidachtige vegetatie direct langs een houtopstand of een struweel. De zoom verbindt de houtopstand met het gras- of bouwland of de grasbegroeiing van het erf. Deze vegetatie bestaat vooral uit hoog opschietende, overblijvende plantensoorten, zoals grazige planten en ruigtekruiden van open terreinen, maar ook meer schaduwminnende soorten. Dankzij de combinatie van dekking en voedsel heeft een zoom extra kwaliteit als leefgebied voor dieren.

Aanleg

Leg de zoom aan langs de zuid- en westkant van bomenrijen, windsingels, wilde hagen, heggen en bossen: hierop valt de meeste zonneschijn. Dat leidt tot een grotere soortenrijkdom aan planten, dagvlinders en andere insecten. U creëert een zoom door het gedeelte waar u de zoom wilt hebben zodanig te maaien dat houtige gewassen geen kans hebben om zich te ontwikkelen. De in de bodem aanwezige bloemzaden krijgen zo

de kans om te gaan groeien. Ook kunt u bij boeren- of natuurorganisaties in de omgeving bloemrijk hooi kopen en over de zoom verspreiden.

Onderhoud

Staan er in de zoom veel hoge planten die verstorend werken, zoals grote brandnetel en akkerdistel, maai de zoom dan twee of drie keer per jaar. Voer het maaisel af of zet het op een hoop. Neemt het aantal stingssoorten af en komen er meer laagblijvende kruiden, dan volstaat eenmaal per twee tot vijf jaar maaien. Maai de zoom na het groeiseizoen, dan geeft u de planten de kans zaad te zetten. Maait u de zoom minder dan eenmaal per jaar, overweeg dan om elk jaar bijvoorbeeld de helft van de begroeiing ongemoeid te laten. Dit gedeelte vormt dan een belangrijke schuil- en overwinteringsplaats voor dieren. U kunt natuurlijk ook eens in de drie of vier jaar maaien en dan iedere keer een derde, respectievelijk een kwart van de oppervlakte doen. Wilt u de zoom als zoom behouden en niet tot een struweel of beginnend bos laten ontwikkelen, verwijder dan geregeld jong opschot van struiken en bomen. Doe dat in de herfst of winter.

Zoom van kruidachtige planten

Natuurlijke oevers

Gebruik en eindbeeld

Terrastaluds en plasbermen zijn verlaagde gedeelten van een perceel, grenzend aan een watergang. Terrastaluds liggen juist boven de waterlijn. Deze zijn vochtig, maar staan niet permanent onder water. Plasbermen zijn juist onder de waterlijn gesitueerd en staan permanent onder water. Beide zijn in principe horizontaal, maar hebben soms een zeer flauw verlopend talud. De natuurwaarde van de vegetatie op een terrastalud of plasberm is al na enkele jaren veel hoger dan die van een gewone slootkant.

Aanleg

Het beste tijdstip om een plasberm of terrastalud aan te leggen is juli of augustus. De grond is dan meestal goed droog en er kan gemakkelijk worden gewerkt. Als het niet te hard vriest, kan het ook tijdens een vorstperiode. Leg een plasberm of terrastalud bij voorkeur aan langs de zuidzijde van de watergang. Graaf een deel van een perceel langs een watergang tot aan de slootkant af. U maakt een terrastalud door de grond net iets hoger dan de waterlijn te houden. U maakt een plasberm door net onder de waterlijn af te graven. In deze vochtige tot natte omstandigheden groeien andere planten dan op een gebruikelijke slootkant. De breedte varieert meestal van één tot zes meter. Houd bij het bepalen van de breedte rekening met de manier waarop geschoond of gemaaid gaat worden. Let op het slootpeil (winterpeil-zomerpeil) tijdens de werkzaamheden en houd rekening met het gewenste eindresultaat: terrastaluds - plas/dras en plasbermen - onder water. Het terrastalud en de plasberm hoeven niet mooi vlak te worden gemaakt. Enig reliëf zorgt voor een kleinschalige afwisseling van nattere en drogere plekken. De hoogteverschillen moeten wel beperkt blijven tot circa 10 cm, zodat maaien mogelijk blijft. Maakt u een plasberm langs een westelijk gesitueerde oever, graaf dan een rand langs de slootkant van een half tot een meter breed niet af tot het waterniveau. Laat deze enigszins boven het water uitsteken om de golven te breken.

Onderhoud

Zorg er voor dat er geen vee op het terrastalud of de plasberm kan komen. Onder de zeer natte, voedselarme omstandigheden die daar heersen, leidt iedere vorm van begrazing tot verstoring van de vegetatie. Afzetten met een goede kwaliteit afrastering is een vereiste. Maai het terrastalud of de plasberm zo laat mogelijk. Bij de schrale vegetatie, die na het verdwijnen van de pioniersvegetatie ontstaat, volstaat eenmaal per jaar maaien, meestal in september. Belangrijk is dat u pas maait nadat de planten zaad hebben gezet. Enkele kleine gedeelten kunt u

laten staan als overwinteringsplaats voor insecten. Deponeer geen slootmateriaal of maaisel op de plasberm of het terrastalud. U kunt dit het beste op het aangrenzende perceel deponeren en later afvoeren.

Natuurlijke oever met moerasplanten

Net afgegraven plas-dras oever

Takkenhoop, takkenwal of houtril

Gebruik en eindbeeld

Het aanleggen van een takkenhoop, takkenwal of houtril biedt de mogelijkheid om snoei- en kaphout netjes en goedkoop weg te werken. Een takkenwal of houtril is meestal een tot anderhalve meter hoog. Een takkenhoop kan twee meter hoog worden. Zo'n takkenhoop, takkenwal of houtril heeft veel waarde voor natuur. Door een houtril of een takkenhoop aan te leggen biedt u voedsel- en schuilgelegenheid aan vogels, zoals winterkoning, en insecten. Ook doet u daarmee wezel, bunzing en de gewone pad, een groot plezier. Een takkenwal of houtril ziet er beter verzorgd uit dan een takkenhoop.

Aanleg en onderhoud

Takkenhoop

Leg een takkenhoop bij voorkeur op een rustig plekje op het erf of in een houtopstand, dieren kunnen er dan snel en veilig van profiteren. Leg dikke takken onderin en de dunnere er bovenop. Stort de takken niet los op elkaar, maar steek ze zoveel vast mogelijk in de hoop. U kunt dan meer takken kwijt en de hoop is steviger. Maak de hoop maximaal twee meter hoog. Heeft u veel takken, realiseer dan elders een tweede hoop.

Een takkenril biedt een leefplaats voor veel diersoorten

Sowieso geldt dat twee kleine hopen meer waarde hebben voor de natuur dan één grote. In de loop van de tijd zal de hoop door vertering lager worden. U kunt dus geregeld nieuwe takken toevoegen.

Takkenwal of houtril

Maak de takkenwal in de rand van een houtopstand of juist loodrecht daarop, om de toegang te beperken of juist te verbeteren. Stapel de takken in de lengterichting, leg de dikkere takken onderin en de dunnere takken daarbovenop. Mogelijk kunt u ook stobben onderin de takkenwal kwijt. Werk de houtril netjes af door de takken tussen paaltjes te klemmen. Deze kunt u meestal zelf van het snoeihout maken. Het hout verteert langzaam. Bij de volgende onderhoudsbeurt kunt u het snoeimateriaal vaak weer in dezelfde houtril kwijt. Verwerk geen snoeihout van fruitbomen met kankerplekken of andere aantastingen in de hoop of wal om verspreiding van de ziekte naar gezonde bomen te vermijden.

Bijen en insecten

Op uw erf kunt u diverse maatregelen treffen die ten goed komen aan bijen en insecten.

Zie www.landschapnoordholland.nl/soortbescherming.

Hommel

Wilt u meer weten?

Over het landschap en de geschiedenis van de gemeente Waterland:

- Historische verenigingen: Vereniging Oud Broek in Waterland: www.oudbroek.nl, vereniging Suyderwou's Historie: www.zuiderwoude.geschiedenisbank-nh.nl
- Het gemeente archief van Waterland: www.waterlandsarchief.nl
- Het landschap van Laag Holland: www.laagholland.nl
- Kernkwaliteiten Nationaal Landschap Laag Holland. Bos, I.J., 2012. Een systematische Nulmeting. Landschap Noord-Holland, rapportnr. 12-004

De constructie van de traditionele stolpboerderij

'De stolp te Kijk' van de Boerderijenstichting.
Zie www.boerderijenstichting.nl

Het verkrijgen van een financiële bijdrage

De website van Landschap Noord-Holland www.landschapnoordholland.nl of contact opnemen met Landschap Noord-Holland: 088-0064400.

Fruitbomen

De Pomologische vereniging Noord-Holland (zie handige adressen).

Natuur op het erf

Landschapsbeheer Nederland www.landschapsbeheer.nl
Landgoed Oostbroek Bunnikseweg 39, 3732 HV De Bilt

Het beleid van de gemeente

De website van de gemeente Waterland: www.waterland.nl

De Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie

De website van de Provincie Noord-Holland: www.noord-holland.nl

Karakteristieke natuurwaarden op paardenhouderijen in veengebieden

Zijn er kansen voor karakteristieke natuur op paardenhouderijen van Laag Holland?, Landschap Noord-Holland, 2013.

Graslandbeheer in relatie tot paarden, natuurlijke paardenweiden en omgaan met mest

Paard en Landschap van René Zanderink en Claartje van Andel.

Afrastering van paardenweiden, paardenbakken en verlichting van paardenbakken

Hekken, afrasteringen en verlichting, Landschap Noord-Holland, 2009.

Erfbeplanting en landschapselementen

Leestekens van het landschap. 188 Landschapselementen in kort bestek van Landschapsbeheer Nederland, 2005.

Beheer van cultuurhistorische elementen

'Handboek Cultuurhistorisch beheer'. Landschapsbeheer Nederland, 2006.

De verschillende modellen houten boerenhekken per regio in Noord-Holland

De brochure 'Houten boerenhekken' van Landschap Noord-Holland.

Streekeigen struiksoorten

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Soorten gebruiken als:										Landschapstypen										kenmerken					bijen	
		Maat bomen	Solitaire boom	laanboom/ bomenrij	haag (geschooren)	haag (wild)	Singel	Leiboom	knotboom	Hakhout	alleen (als sierbeplanting) op erf	Kustlandschap	Zandgebied (voedselrijk/hat)	Zandgebied (voedselarm/droog)	Keilemlandschap	Aandijkingslandschap	Droogmakerijen	Kleipolderlandschap	Veenpolderlandschap	rivierenlandschap	Stuwwallenlandschap	Schaduwverdragend	zeewindverdragend	snelgroeiend	Groenblijvend	nectar	pollen	
Bes, aal	Ribes rubrum				*	*			s		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*					5	5	
Bes, kruis	Ribes uva-crispi				*	*			s		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*					5	5	
Bes, zwarte	Ribes nigrum				*	*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*					5	5	
Boeren jasmijn	Philadelphus species									*															2	2		
Bosrank	Clematis vitalba					*			*		*			*	*		*		*		*					0	2	
Brem	Cytisus scoparius				*	*					*	*	*						*		*				0	5		
Bruidsbloem	Deutzia species								*																4	4		
Chinees klokje	Forsythia x intermedia								*																			
Duindoorn	Hippophae rhamnoides				*					*		*										*			3	3		
Framboos	Rubus idaeus				*	*			s		*	*		*	*	*	*	*	*	*	*					5	5	
Gelderse roos	Viburnum opulus				*	*					*	*			*	*	*	*	*	*	*					1	1	
Gele kornoelje	Cornus mas				*	*			*		*	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*			4	4	
Hazelaar	Corylus avellana				*	*					*	*		*	*	*		*	*	*	*					0	1	
Hortensia	Hydrangea macrophylla				*				*																1	1		
Kamperfoelie, rode	Ionicera xylosteum					*			*		*														1	1		
Kamperfoelie, wilde	Ionicera periclymenum					*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*				5	5	
Kardinaalsmuts	Euonymus europaeus					*					*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*					
Liguster, wilde	Ligustrum vulgare				*	*	*		*		*	*			e	e	e	e	e	*	*	*	*	*	*	4	4	
Palomboompje	Buxus sempervirens				*				*															*				
Rode kornoelje	Cornus sanguinea				*	*					*	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*			1	1	
Rode ribes	Ribes sanguinea								*																3	3		
Roos, duin	Rosa pimpinellifolia				*	*					*											*			5	5		
Roos, egelantier	Rosa rubiginosa				*	*					*	*						*		*		*			5	5		
Roos, honds	Rosa canina				*	*					*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*			5	5	
Roos, rimpel	Rosa rugosa				*	*					*														5	5		
Sering	Syringa cultivars								*																			
Sleedoorn	Prunus spinosa				*	*					*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*			3	3	
Sneeuwbal, wollige	Viburnum lantana				*				*		*														3	3		
Taxus	Taxus baccata	*	*						*							*	*	*	*	*	*	*	*	*	0	3		
Vlier	Sambucus nigra					*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		0	1	
Vogelkers	Prunus padus					*			*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		3	3	
Wilg, kruip	Salix repens					*			*		*						*								5	5		
Wilg, laurier	Salix pentandra					*			*								*								5	5		
Zuurbes	Berberis vulgaris				*				*	*															5	5		

e = alleen op erf

o = overstaander

s = struikbegroeiing

meidoorn* = in sommige gebieden verboden i.v.m. bacterievuur

De rubriek 'alleen op erf' geeft aan dat de beplanting die daaronder staat aangegeven niet als landschappelijke beplanting mag worden aangeplant.

Bij de rubriek 'bijen' is een onderverdeling gemaakt in nectar en pollen, in een classificatie van 1 t.m. 5, waarbij 5 de hoogste waarde aangeeft.

Als er niets staat, is het geen bijenplant.

Handige adressen

Gemeente Waterland

www.waterland.nl

Bezoekadres

Pierebaan 3, 1141 GV Monnickendam

Postadres

Postbus 1000, 1140 BA Monnickendam
T 0299 658 585

Landschap Noord-Holland

www.landschapnoordholland.nl

Bezoekadres

Rechte Hondsboschelaan 24a
1851 HM Heiloo

Postadres

Postbus 222, 1850 AE Heiloo
T 088-00 64 000
E info@landschapnoordholland.nl

De Boerderijenstichting

'Vrienden van de Stolp'

www.boerderijenstichting.nl

Secretariaat

Schapenlaan 20, 1862 PW Bergen NH
T 072 581 68 88
E stolpen@xs4all.nl (niet voor reacties
Boerderijen Beeldbank)

Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Water, Land en Dijken

www.waterlandendijken.nl

Slenkstraat 70, 1441 MS Purmerend
T 0299-437 463
E info@waterlandendijken.nl

Laag Holland

www.laagholland.nl

Provincie Noord-Holland

www.noord-holland.nl

Bezoekadres Provinciaal Bestuur

Dreef 3, 2012 HR Haarlem

Postadres

Postbus 3007, 2001 DA Haarlem
T 023 514 31 43
E post@noord-holland.nl

Pomologische Vereniging Noord-Holland

www.hoogstamfruitnh.com

Secretariaat

Oosterweg M 3, 1482 AH Purmer
T 06 8123 8094
E secretariaat@hoogstamfruitnh.com

Landschapsbeheer Nederland

www.landschapsbeheernederland.nl

Postadres

Postbus 121, 3730 AC De Bilt
T 030-2345010
E post@landschapsbeheer.nl

De ervenconsulent Nederland

www.ervenconsulent.nl

Het Oversticht
Aan de Stadsmuur 79-83
8011 VD Zwolle
T 038-4213257

De ervenconsulent Noord-Holland

Landschap Noord-Holland
T 088-0064446
WZNH
T 072-5204459

WZNH Adviescommissie ruimtelijke kwaliteit

Emmastraat 111, 1814 DP Alkmaar
T 072-5204459
E info@wznh.nu

KNHS

www.knhs.nl

KNHS Servicedesk

T 0577-40 83 00
E servicedesk@knhs.nl

KNHS-centrum Ermelo

Postbus 3040, 3850 CA Ermelo
T 0577-40 82 00
E info@knhs.nl

Colofon

Redactie

Miriam van Loenhout – *Gemeente Waterland*
Filippen Koornneef – *Projectleider Landschap Noord-Holland*
Inge Plaatsman – *Projectleider Landschap Noord-Holland*

Eindredactie

Marion de Boo

Opdrachtgever

Gemeente Waterland

Schrijvers

Filippen Koornneef – *Projectleider Landschap Noord-Holland*
Amber Luttmer – *Projectmedewerker Landschap Noord-Holland*
Mart Groentjes – *Secretaris Boerderijstichting Noord-Holland*
Anne Dillon – *Junior Projectleider en Ervenconsulent Landschap Noord-Holland*
Aart Lodder – *Projectmedewerker Landschap Noord-Holland*
Ingwer Bos – *Projectleider Landschap Noord-Holland*

Foto's

Landschap Noord-Holland
Boerderijstichting Noord-Holland
Historische foto's: Historische Centrum Amsterdam-Noord, pg 11
Redscape: bewerkte foto's paardenbakken H3: p.21
Bert van As: H1: p 4 en 5.

Illustraties

Nicky Schuurman – *Projectmedewerker Landschap Noord-Holland*
Wilfried Jansen of Lorkeers – *Arcadis Nederland BV*
Wouter Schik – *Arcadis Nederland BV*

Vormgeving & productiebegeleiding

The KEY Agency, Schiphol-Rijk

Dit handboek is mogelijk gemaakt door:

€ 10,00

Verkrijgbaar
bij Landschap
Noord-Holland

Ontwerp uw eigen erf – in de gemeente Waterland

Bent u eigenaar van een (boeren)erf in de gemeente Waterland? En vindt u behoud van natuur en landschap in de gemeente belangrijk? Wilt u mensen laten meegenieten van uw erf? Met dit handboek herkent u de bijzondere elementen op uw eigen erf. U krijgt praktische tips om uw erf nog mooier en waardevoller te maken. Zijn bomenrijen of leibomen karakteristiek voor een erf in Waterland? Hoe zit het met de natuur op uw erf? Broeden er vogels in de hagen en verblijven er vleermuizen in de bomenrij? En hoe kunt u bouwen op uw erf zonder verlies van kwaliteit?

Leer hoe bijzonder uw eigen erf is. Stap voor stap maakt u zelf een ontwerpplan voor uw erf. Als gemeente willen wij samen met u de kwaliteit van het prachtige buitengebied bewaren. Dat vinden wij belangrijk, want uw erf draagt voor een belangrijk deel bij aan de uitstraling van de streek.

Gemeente Waterland

Pierebaan 3
1141 GV Monnickendam

Landschap Noord-Holland

Postbus 222
1850 AE Heiloo
T 088 - 00 644 00
www.landschapnoordholland.nl

Landschap Noord-Holland zet zich in voor verbetering en ontwikkeling van de groene leefomgeving, zodat de kwaliteit voor gezond wonen, werken en recreëren behouden blijft. Wij zijn een groen onderzoeks- en adviesbureau en wij werken dagelijks aan de kwaliteit van natuur, landschap en cultuurhistorie in Noord-Holland. Dat werk doen wij met heel veel passie en enthousiaste medewerkers. Wij hebben veel ervaring in opdrachten voor bedrijven, de overheid en particulieren.